

Valmentamisen työkalupakki

**Case: Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson
kehittäminen Jyväskylän ammattikorkeakoululle**

Hanne Wirta

Opinnäytetyö, ylempi AMK

Kesäkuu 2024

Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma

Wirta, Hanne

Valmentamisen työkalupakki. Case: Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson kehittäminen Jyväskylän ammattikorkeakoululle

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kesäkuu 2024, 70 sivua.

Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö ylempi AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Valmentamisen työkalupakin tavoitteena oli kehittää Jyväskylän ammattikorkeakoulun Musiikkipedagogi (AMK) -tutkinto-ohjelman Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojaksoa. Kehittämistyöllä haluttiin vastata niin opiskelijoiden kuin muuttuvan työelämän ja maailman tarpeisiin osallistavasta, kannustavasta ja itsereflektiivisten taitojen kehittämiseen tähtäävästä instrumenttiopetuksesta. Tutkijan omat kokemukset valmentavasta esimiestyöstä ja valmentavasta opettajuudesta olivat isona taustavoimana koko kehittämistyön ajan.

Valmentamisen työkalupakin sisältö rajattiin kolmeen teemaan: valmentava mentaliteetti, valmentajan dialogiset menetelmät ja valmentamisen työkalut. Teemojen valitsemisessa ja rajauksessa apuna oli tutkijan kokemusten lisäksi hänen aiemmin tekemänsä opinnäytetyö (AMK) ”Vocal coachista todellinen valmentaja: Pop/jazz-laulunopettaja toisen asteen oppilaitoksessa” (2021).

Tutkimuksellinen kehittämissyö tehtiin sykleittäin etenevänä toimintatutkimuksena Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson pop/jazz-laulunopiskelijoiden toteutuksen yhteydessä. Syklit koostuivat seminaareista ja viikoittaisista ohjaustunneista, joissa tutkija pääsi havainnoimaan valmentamisen mentaliteettia, vuorovaikutusta ja valmentamisen työkaluja käytännössä. Kunkin ohjaustunnin jälkeen opiskelijat saivat palautetta sekä tutkijalta että vertaisiltaan. Valmentamisesta tuli nopeasti luonnollinen osa sekä opetusharjoittelua että palautekeskusteluja.

Käytännössä kehittämissyö tapahtui kolmen syklin aikana, joiden yhteiskesto oli kymmenen viikkoa. Valitut rajaukset ja opintojakson kehittämiseen valittu kokeileva kehittämistapa toimivat käytännössä hyvin ja valmentamisen keinot saatiin integroitua opintojaksototeutukseen erinomaisesti. Käytännön kehittämisen jälkeen tutkijan oman osaamisen, teoreettisen viitekehyksen ja havainnoinnin avulla saadun aineiston perusteella laadittiin kaikille instrumenteille soveltuva opetusmateriaali, jota kunkin Instrumenttipedagogiikka 1 -toteutuksen opettaja voi hyödyntää omassa opetuksessaan.

Opetusmateriaali laadittiin osallistavaksi, koska osallistaminen luo osallisuutta. Lisäksi keskustelujen kautta oivaltaminen, johon valmentaminenkin tähtää, mahdollistaa myös asennetason muutoksia. Tällöin valmentamisen kivijalka, valmentava mentaliteetti, voi alkaa rakentua. Vasta tämän jälkeen valmentamisen käytäntö voi alkaa vuorovaikutuksen ja valmentamisen työkalujen avulla.

Avainsanat (asiasanat)

valmennus, valmentava johtaminen, valmennusmenetelmät, vuorovaikutus, dialogisuus, pedagogiikka, opetusmenetelmät, didaktiikka

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Wirta, Hanne

Coaching toolkit. Case: Development of the instrument pedagogy 1 course for Jyväskylä University of Applied Sciences

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, June 2024, 70 pages.

Degree programme in Music pedagogy. Master's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The aim of the coaching toolkit was to develop the Instrument Pedagogy 1 course of the Jyväskylä University of Applied Sciences' Music Pedagogy (AMK) degree program. The development was needed as a response to the needs of the students as well as the changing working life and the world regarding instrument teaching that is inclusive, encouraging and aimed at the development of self-reflection skills. The researcher's own experiences as a coaching supervisor and coaching teaching were a big background force throughout the development.

The content of the coaching toolkit was limited to three themes: coaching mentality, the coach's dialogic methods and coaching tools. In addition to the researcher's experiences, her Bachelor's thesis "Vocal coach as a real coach: Pop/jazz singing teacher at vocational education and training" (2021) helped in choosing and narrowing down the themes.

The research development was carried out as an action research progressing in cycles in connection with the implementation of the Instrument Pedagogy 1 study course for pop/jazz singing students. The cycles consisted of seminars and weekly guidance classes, where the researcher could observe the coaching mentality, interaction and coaching tools in practice. After each session, the students received feedback from both the researcher and their peers. Coaching became a natural part of teaching and feedback discussions.

In practice, the development work took place during three cycles over ten weeks. The chosen topics and the experimental development method chosen for the development of the course worked well in practice, and the means of coaching could be perfectly integrated into the course implementation. After developing the course in practice, based on the researcher's own expertise, theoretical framework and material obtained through observation, teaching material suitable for all instruments was prepared. Every teacher of each Instrument Pedagogy 1 implementation can use the material in their own teaching.

The teaching material was prepared to be participatory, because participation creates inclusion. In addition, the realization through conversations, which is what coaching is aimed at, also enables changes in attitude. In this case, the cornerstone of coaching, the coaching mentality, can begin to form. Only after this, the practice of coaching can begin with the help of interaction and coaching tools.

Keywords/tags (subjects)

coaching, management by coaching, coaching methods, interaction, dialogicality, pedagogy, educational methods, didactics

Miscellaneous (Confidential information)

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Kehittämistyön asetelma: musiikkipedagogista valmentava opettaja	3
2.1	Kehittämistyön taustalla olevat tarpeet	4
2.2	Rajaus: kehittämistyöhön kuuluvat teemat	6
2.3	Tietoperustan hankkiminen	8
2.4	Kehittämistyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
3	Valmentamisen työkalupakin teoreettinen viitekehys	9
3.1	Valmentava mentaliteetti	10
3.2	Valmentajan dialogiset menetelmät	12
3.3	Valmentamisen työkaluja	21
4	Valmentamisen työkalupakin tutkimuksellinen kehittäminen	24
4.1	Tutkimuksellinen kehittäminen	24
4.2	Toimintatutkimus lähestymistapana	26
4.3	Aineistonkeruumenetelmät	30
4.4	Aineiston analyysimenetelmät	33
4.5	Aineiston eettiset lähtökohdat	34
5	Käytännön kehittämistyö havainnoinnin kohteena	35
5.1	Sykli 1: Valmentava mentaliteetti valmentamisen perustana	35
5.2	Sykli 2: Dialoginen vuorovaikutus ja valmentamisen työkaluja	38
5.3	Sykli 3: Lisää valmentamisen työkaluja ja kokemuksia	46
6	Tutkimustiedon perusteella laadittu valmentamisen työkalupakki	50
7	Pohdinta	54
7.1	Kehittämistyön tulokset suhteessa teoreettiseen viitekehykseen	55
7.2	Uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys	55
7.3	Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset	57
7.4	Kehittämistyön merkitys	58
	Lähteet	60
	Liitteet	62
	Liite 1. Valmentamisen työkalupakki: Valmentava mentaliteetti, opetusmateriaali	62
	Liite 2. Valmentamisen työkalupakki: Vuorovaikutustaidot, opetusmateriaali	67
	Liite 3. Valmentamisen työkalupakki: Valmentamisen työkaluja, opetusmateriaali	69

Kuviot

Kuvio 1 Valmentamisen työkalupakin rajaukset.....	7
Kuvio 2 Erilaisia kysymystyyppjä (Ristikangas & Grünbaum 2016, 55).	13
Kuvio 3 Toimintatutkimuksen vaiheet: suunnittelu, toiminta, arviointi ja seuranta (Kananen 2012, 39).	27
Kuvio 4 Toimintatutkimuksen vaiheet ja syklit (Kananen 2014, 34).....	28
Kuvio 5 Valmentamisen työkalupakin kehittämisen syklit	29

Taulukot

Taulukko 1 Opiskelijaryhmän näkemys erinomaisen opettajan ominaisuuksista.....	37
Taulukko 2 Opettajan tietoisuus omista ominaisuuksistaan ja piirteistään on avainasemassa dialogisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi.	40
Taulukko 3 Kokemuksia käytännön tekemisestä kolmannen syklin alussa.....	49

1 Johdanto

Mielenkiintoni valmentamiseen heräsi jo noin kymmenen vuotta sitten työelämässä. Työskentelin ennen opetus- ja musiikkialalle siirtymistä valtakunnallisen asiakaspalvelu- ja myyntiorganisaation esimiehenä ja siellä vallitsi valmentava työskentelykulttuuri. Valmentavassa esimiestyössä minulle tärkeintä oli yksilöiden vahvuuksien esiin tuominen, kehityskohteiden rakentava kehittäminen ja jatkuvaan palautteenantoon perustuva vuorovaikutus. Valmentava työskentelytapa tuotti hyviä tuloksia niin työtuloksissa kuin työhyvinvoinnissakin. Palautteet tiimiltäni ja esihenkilöiltäni sekä tiimini tulokset puhuivat valmentavan esimiestyön puolesta. Näiden kokemusteni vuoksi valmentavat menetelmät ovat olleet omassa työssäni myös opettajana vahvasti mukana.

Tutkin valmentamisen keinoja pop/jazz-laulunopetuksessa toisella asteella jo AMK-opinnäytetyössäni ”Vocal coachista todellinen valmentaja: Pop/jazz-laulunopettaja toisen asteen oppilaitoksessa”. Tutkimuksessani selvisi, että valmentamisen keinoja käytetään paljon pop/jazz-laulunopetuksessa ja sen hyödyt ovat selkeät: oppilaiden itseohjautuvuus, oppimaan oppiminen ja itse-reflektiotaidot kasvavat. Valmentamisen keinoja ei kuitenkaan ole opetettu, vaan ne ovat olleet enemmänkin mestari-kisälli-tyyppisesti omalta opettajalta omaksuttuja toimintatapoja. (Kivioja 2021.)

Tarve valmentamisen työkalupakkiin on mielestäni selkeä, sillä musiikkipedagogiopinnoissa vuorovaikutustaitojen opetusta ei juurikaan ole. Opettaminen on nimenomaan vuorovaikutustyötä, jossa opettaja voi omilla vuorovaikutustaidoillaan vaikuttaa oppilaan luottamuksen ja kuulluksi tuleminen kokemukseen sekä saada enemmän tietoa oppimiseen liittyvistä asioista. Vuorovaikutusosaamisella on valtava merkitys oppilaan itseohjautuvuuden ja itsereflektiotaitojen kehittymiseen sekä jatkuvaan oppimiseen.

2 Kehittämistyön asetelma: musiikkipedagogista valmentava opettaja

Valmentaminen, coaching, ohjaava opettaminen.. erilaisia termejä ja tulkintoja löytyy valtavasti, riippuen mistä lähtökohdasta ja näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Tässä kehittämistyössä käytin oppimisen ohjauksesta myös termiä valmentaminen, opettajasta termiä valmentaja ja oppilaasta termiä valmennettava, vaikka käytetyissä lähteissä termejä saatetaankin käyttää eri merkityksissä.

*”Valmentajan tehtävänä on auttaa saavuttamaan mahdoton tulevaisuus.”
(Aaltonen, Pajunen & Tuominen 2005, 333.)*

Jyväskylän ammattikorkeakoulusta valmistuvat musiikkipedagogit saavat pätevyyden taiteen perusopetuksen ja ammatillisen toisen asteen opetustehtäviin. Sekä taiteen perusopetuksessa että ammatillisella toisella asteella valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet luovat pohjan paikallisille, koulutuksenjärjestäjäkohtaisille opetus- ja toteutussuunnitelmille. Jo valtakunnallisen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyy vahvasti käsitys siitä, että oppilas on aktiivinen toimija, joka oppii itsenäisyyttä tavoitteiden asettamisessa sekä omassa toiminnassaan myönteisten tunnekokemusten ja oppimisen ilon innostaessa itsensä kehittämiseen (Opetushallitus 2024). Valmentaminen tarjoaa kokemusteni mukaan osaamista, joka palvelisi taiteen perusopetuksen opettajia ja ammatillisen toisen asteen opettajia instrumenttiopetuksessa.

Valmentaminen on yhdistelmä ajattelutapaa, asennetta, vuorovaikutustaitoja ja erilaisia työkaluja. Valmentaminen kohdistuu valmennettavan kehittymiseen ja muutoksen tukemiseen. Lisäksi valmentamisen aikana valmennettava tulee tietoiseksi omasta toiminnastaan ja ajattelustaan. Valmentaja vastaa toiminnasta, tukee valmennettavaa ja haastaa valmennettavaa etsimään ja löytämään konkreettisia muutoksia. (Heimonen & Nurmiluoto 2017, 84–85.) Valmentaminen siis edesauttaa itseohjautuvuutta ja jatkuvan oppimisen taitoja.

Opetussuunnitelma määrittelee yleiset tavoitteet sekä antaa raamit oppimiselle ja ohjaukselle. Kokemukseni mukaan oppimisen ohjaajan vuorovaikutusosaaminen ja ohjausmenetelmien valinta tukevat työskentelyä opetussuunnitelman puitteissa ja auttavat oppijaa kehittymään omassa instrumentissaan innostamisen ja kannustamisen avulla. Näin ollen valmentavan opettajuuden mentaliteetti ja menetelmät tukevat yksilöllisen ohjauksen toteutumista kaikilla koulutusasteilla.

2.1 Kehittämistyön taustalla olevat tarpeet

Tarpeen tälle kehittämistyölle loivat johdannossa (luku 1) mainitun AMK-opinnäytetyöni johtopäätökset sekä minun ja opiskelijoideni kokemukset siitä, että vuorovaikutustaitojen opetusta saisi AMK-opinnoissa yleensäkin olla enemmän. Valmentamisen työkalupakki antaa pedagogiikan opettajille valmiiksi laaditun opetusmateriaalin ja pedagogiopiskelijoille konkreettisia työkaluja käytännön tilanteiden avulla.

Moni opiskelijani kokee, että nimenomaan opetusharjoittelun alkaessa heillä ei ole riittävästi osaamista vuorovaikutustaidoista. Tämä tarve olikin yksi tärkeimmistä kehittämistyöni perusteista ja samalla yksi opetuksen laadun takaamisen kulmakivistä. Opetustilanteessa vuorovaikutuksen pitäisi olla dialogista, jotta asiaoppimisen lisäksi ohjattavat oppisivat myös mm. itsenäistä ajattelua ja hankitun tiedon soveltamista sekä uuden ymmärryksen luomista (Lindblom-Ylänne & Nelvi 2002, 141–142).

Myös muuttunut toimintaympäristö oli tämän kehittämistyön perusteena. Tulevaisuudentutkimuksen tuoma tieto yhteiskunnan muutoksista ja yksilöiden vastuullisuudesta oman elämänsä suhteen edellyttävät itseohjautuvuutta ja jatkuvaa oppimista (Patrikainen & Myller 1997, 182–183). Valmentavalla opettajuudella voi siis olla erittäin laajat vaikutukset jopa oppilaiden elämähallintataitojen kehittymiseen.

Itseohjautuvuuden merkitystä pidetään suurena jo taiteen perusopetuksessa. Hasu (2023) kertoo, että opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksessa käytettävien menetelmien täytyy kehittää itseohjautuvuutta oppilaissa. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi kotitehtävien antaminen ja yhdessä oppilaan kanssa harjoittelun suunnitteleminen. Opettaja voi kuitenkin vahvistaa itseohjautuvuutta tietoisesti käyttämällä sitä kehittäviä opetusmenetelmiä. (Hasu 2023, 169–170).

Valmentamisen työkalupakki tuo menetelmiä opettajaopiskelijoiden tietoisuuteen ja käytettäväksi omien oppilaiden kanssa. On kuitenkin hyvä pohtia sitä, että itseohjautuvuuden omaksuminen on yksilöllistä ja on mielestäni rinnastettavissa itsensä johtamisen taitoihin. Jos kaikki täysi-ikäisetkään eivät vielä hallitse näitä taitoja, miten niitä voidaan vaatia lapsilta ja nuorilta? Instrumenttiopetuksen kannalta ajattelen itse tätä asiaa hyvin pienin kynnyksin. Jo se, että oppilas oivaltaa oman harjoittelemisen merkityksen kehittymisen kannalta, on suuri askel kohti itseohjautuvuutta ja etenkin harrastuksen yhteydessä se mielestäni riittää.

Tämän kehittämistyön taustalla olevaksi tarpeeksi haluttiin myös nostaa eriyttäminen. Eriyttäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että oppilaiden yksilöllisiä tarpeita ja ominaisuuksia huomioidaan opetuksen kokonaisvaltaisessa suunnittelussa. Kaikki käytettävät opetusstrategiat ja -menetelmät, joita opettaja työssään käyttää, kuuluvat eriyttämisen määritelmään. (Roiha & Polso 2023, 17.)

Koska eriyttäminen huomioi oppilaiden yksilöllisyyden ja oppimistilanne syntyy oppilaan lähtökohdista käsin, valmentamisen menetelmät sopivat myös tähän tarkoitukseen instrumenttiopetuksessa. Eriyttämisen merkitys tänä päivänä ja tulevaisuudessa tulee luullakseni olemaan suuri, sillä havainnointini mukaan mm. erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria on yhä enemmän.

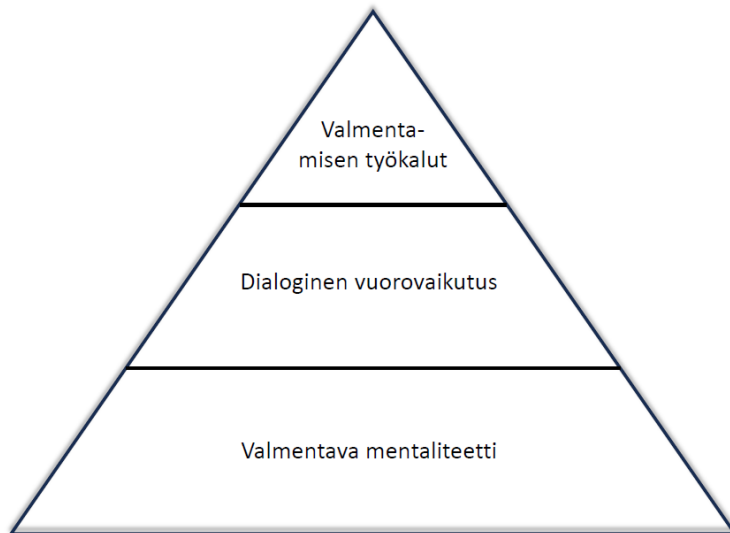
Kehittämistyönä valmentamisen työkalupakki on laadittu yhden opintojakson puitteissa opetettavaksi moduuliksi. Työn merkitys on kuitenkin laajempi, kuin pelkästään yksittäisen opintojakson tai edes yksittäisen opinahjon sisäinen kehittäminen. Työn ideologinen merkitys yksilöllisen instrumenttiopetuksen tarjoamiselle on valtakunnallisesti tärkeä. Lasten ja nuorten monimuotoiset taustat, kuluneiden vuosien yhteiskunnallisen kuormituksen aiheuttamat jaksamishaasteet ja mitä kasvavassa määrin keskittymis- ja tarkkaavaisuushaasteet ovat instrumenttiopettajille jo nyt arkipäivää. Valmentavan mentaliteetin, hyvien vuorovaikutustaitojen ja valmentavien menetelmien ymmärtäminen auttaa aloittelevaa ja jo työkokemusta omaavaakin opettajaa kehittämään opetus-tyyliään oppijalähtöisemmäksi ja oppilaat pääsevät oppimaan omista lähtökohdistaan käsin oivallusten ja kannustuksen siivittämänä.

2.2 Rajaus: kehittämistyöhön kuuluvat teemat

Tämän kehittämistyön teemat rajattiin kolmeen osaan: valmentava mentaliteetti, valmentajan dialogiset työkalut ja instrumenttiopetukseen soveltuvat valmentamisen työkalut, joita tutkin jo AMK-opinnäytetyössäni. Rajausten määrittelemisessä perusteena olivat omat kokemukseni valmentamisesta siinä määrin, että näillä rajauksilla saatiin luotua resursseihin ja tavoitteiden saavuttamiseen oikein mitoitettu kehittämistyö Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojaksolle: kehittämistyö oli mahdollista toteuttaa opintojakson puitteissa ja kehittämistyön sisällöt antoivat riittävät osaamiset instrumenttipedagogiikkaopiskelijoille.

Aiempaan tutkimukseeni verraten tästä kehittämistyöstä jätettiin tarkoituksella pois palaute ja tavoitteiden asettaminen. Tässä yhteydessä tavoitteena oli instrumenttiopettajan jokapäiväisten vuorovaikutustaitojen perusteisiin tutustuminen ja niiden omaksuminen. Instrumenttipedagogiikkaopintojakson instrumenttikohtaiset sisällöt kattavat suuren osan opintojaksototeutuksista, joten valmentamisen työkalupakki haluttiin pitää selkeänä ja hallittuna kokonaisuutena, jonka avulla tu-

levaisuuden musiikkipedagogit saavat erinomaiset valmiudet lähteä kehittämään omaa vuorovaikutusosaamistaan työelämässä. Palautteen antamiseen ja tavoitteiden asettamiseen liittyvä osaminen pohjautuu hyvälle vuorovaikutukselle, jota mielestäni on ensin hyvä harjoitella sellaisenaan.

Kuvio 1 Valmentamisen työkalupakin rajaukset

Kuviosta huomataan kokemusteni mukainen käsitys valmentamisesta: Valmentava mentaliteetti muodostaa kehittämistyön ensimmäisen perustan. Valmentamisen työkalupakkia voi mielestäni kutsua pyramidimalliksi, sillä kaikki perustuu kokemusteni mukaan oikeanlaiseen ajattelutapaan: valmentajan pohjimmainen ajatus ja halu on auttaa valmennettavaansa oppimaan. Kun valmentajan mentaliteetti on kohdillaan, hänellä on mahdollisuus oppia valmennettavastaan vuorovaikutuksen kautta. Parhaimmillaan vuorovaikutus on dialogista, jolloin oppimistilanteet ovat kahdensuuntaisia tilanteita, kysellen ja kuunnellen oppijan ehdoilla etenemistä. Tässä omien kokemusteni perusteella viimeiseksi teemaksi nousee valmentamisen työkalut, joiden avulla voidaan päästä oivalluksiin ja oppimiseen, kun pohjatyö on kunnossa.

Suomen coaching-toimialan uranuurtaja ja valmentavan johtamisen edelläkävijä Ristikangas ja esihenkilöiden valmentaja Grünbaum tiivistävät kirjassaan *Valmentava esimies* (2016) valmentajan ydintaidoiksi kokonaisvaltaisen arvostavan asenteen, tahtotilan, ajatukset ja myös tunteet. Tämä inhimillisuus yhdistettynä kahdenkeskisiin valmentaviin vuoropuheluihin tuovat yksilöiden vah-

vuuksia esiin oivallusten ja itseohjautuvuuden siivittämänä. Tätä kaikkea ohjaa valmentajan tietoisuus omasta toiminnasta ja vaikuttamisen tavoista. (Ristikangas & Grünbaum 2016, 31–33.) Näin ollen tutkimuksen ja omien kokemusteni mukaan juuri nämä valmentajan ydintaidot tulevat kateuiksi valitsemani rajauksen puitteissa.

2.3 Tietoperustan hankkiminen

Tämän kehittämistyön tietoperustaa haettiin mm. Jyväskylän ammattikorkeakoulun tiedonhaku-koulutusten ja tekijän aikaisemman aiheeseen paneutumisen avulla. Tekijän AMK-opinnäytetyön lähteenä käytettyjä teoksia pystyi hyödyntämään myös tässä kehittämistyössä mutta niiden rinnalle löytyi paljon muutakin kirjallisuutta sekä suomen että englannin kielellä. Lähteistä etsittiin monipuolista ja toisiaan täydentävää tietoa. Lähdekriittisyyttä noudatettiin tarkasti mm. paneutulla kirjojen ja kirjailijoiden taustatietoihin ja ammattimaisuuteen. Tietoperustaa hankittiin jo Tutkiva kehittäminen ja Tutkimuskirjoittaminen -opintojaksojen aikana, jolloin opinnäytetyöhön tulevaa tekstiä aloitettiin kirjoittamaan.

Hakusanoina tietoperustan etsimisessä käytettiin mm. sanoja *valmentaminen, coaching, dialogi, vuorovaikutus, valmentava johtaminen, tutkiva kehittäminen, toimintatutkimus, projektityöskentely, coaching and leadership* ja *communication skills and coaching*. Samoista aiheista etsittiin lähteiksi kirjoja, e-kirjoja ja artikkeleita. Käytettyjä tietokantoja olivat mm. Ellibs, ProQuest Ebook Central, Alma Talent Pro ja KauppakamariTieto.

Lähteiden valinnassa huomioitiin myös kirjailijan ja julkaisijan luotettavuus. Lähteiksi valittiin sellaisia teoksia, joiden tekijät ovat alansa ammattilaisia ja julkaisija on puolueeton. Käytetyistä lähteistä etsittiin uusinta painosta ja sitä käytettiin, mikäli teos oli saatavilla. Lähteiden valinnassa kiinnitettiin siis huomiota myös lähteiden ajankohtaisuuteen ja puolueettomuuteen.

Tietoperustaan valittiin teemoja vastaamaan valmentamisen työkalupakkia, joka sisältää tietoa valmentajan ominaisuuksista, vuorovaikutustaidoista ja käytettävistä menetelmistä. Valitut teemat olivat valmentava mentaliteetti, dialoginen vuorovaikutus ja valmentamisen työkalut. Lähteiksi valikoitui luotettavia teoksia luotettavilta tahoilta, vaikka vastaavia tutkimuksia tai kehittämistöitä aiheesta ei löytynytäkään.

2.4 Kehittämistyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkiva kehittämistyö oli valmentamisen työkalupakki -opetusmateriaalin kehittämistä Jyväskylän ammattikorkeakoulun musiikkipedagogikoulutuksen Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojaksolle. Se on kaikille instrumenttiopiskelijoille pakollinen, yksilöopettamisen pedagogiikkaa sisältävä opintojakso, joka kuuluu kaikille opiskelijoille riippumatta siitä, onko kyseessä klassinen vai pop/jazz-instrumentti. Valmentamisen työkalupakin sisältö kohdistettiin nimenomaan yksilöopetukseen.

Valmentamisen työkalupakin kehittäminen oli hankemaista ja yksikkökohtaista opintojakson kehittämistä. Tavoitteena oli nykytilanteen parantaminen opiskelijoiden ammattitaidon kehittämisen näkökulmasta: tavoitteena oli laatia opetusmateriaali, joka antaa musiikkipedagogiopiskelijoille valmiudet valmentavaan mentaliteettiin, vuorovaikutusosaamiseen ja valmentavien menetelmien käyttöön. Opetusmateriaali laadittiin kevätlukukaudella 2024 siten, että kukin pedagogiikkaa opettava opettaja pystyy hyödyntämään sitä tulevana vuosina instrumentista riippumatta.

Valmentamisen työkalupakin kehittämistyössä etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia ominaisuuksia valmentavalla opettajalla täytyy olla?
- Miten valmentavaa mentaliteettiä voi opettaa?
- Mitkä ovat dialogisen vuorovaikutukset tärkeimmät kulmakivet?
- Miten dialogista vuorovaikutusta voi opettaa?
- Millä tavalla valmentamisen työkaluja voi käyttää instrumenttiopetuksessa?
- Miten valmentamisen työkalujen käyttöönottoa voi edesauttaa?

3 Valmentamisen työkalupakin teoreettinen viitekehys

Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson kehittämiseksi laadittu Valmentamisen työkalupakki koostuu kolmesta osa-alueesta: valmentava mentaliteetti, valmentajan dialogiset menetelmät ja valmentamisen työkalut. Lopputuotos on opetusmateriaali, joka sisältää teoreettisesta viitekehystä hankittua tutkittua tietoa, tutkijan omien kokemusten tuomaa tietoa ja opetustilanteiden havainnoinnista analysoitua tietoa. Tässä luvussa 3 käsitellään ennalta mainittujen kolmen osa-alueen teoreettista viitekehystä eli tietoperustaa. Tietoperusta koostuu sekä kirjallisista lähteistä että omista kokemuksistani ja ammattitaidostani valmentajana.

“En voi opettaa kenellekään yhtään mitään. Voin vain saada heidät ajattelemaan.”
Sokrates (470 e.Kr. - 399 e.Kr.)

3.1 Valmentava mentaliteetti

Valmentamista kuvaillaan muutosmatkana, jossa valmentaja on valmennettavan rinnalla sovittu ajan tai projektin verran. Matkaa tehdään rinnakkain, jonka aikana valmennettavan toimintaa tutkitaan ja muokataan. Tavoitteena on hänen kehittyksensä ja muutoksensa tukeminen sekä tietoisuuden lisääntyminen omasta itsestä. Valmentajan tärkeänä tehtävänä on vastata tästä muutosmatkasta, tukea, haastaa ja oivalluttaa valmennettavaa löytämään konkreettisia muutoksia toimintaansa. (Heimonen & Nurmiluoto 2017, 85.)

Instrumenttiopetuksessa tämä muutosmatka voi olla esimerkiksi yksi lukuvuosi, jolloin opettaja ja oppilas tekevät yhteistyötä. Oppimisen tukeminen tutkimalla ja muokkaamalla oppilaan tekemistä oivallusten ja haastamisen kautta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi on myös instrumenttiopetuksen tavoitetilä. Valmentaminen soveltuu siis erittäin hyvin myös instrumenttipedagogiikkaan.

Valmentaminen ei ole pelkkiä valmentamisen työkaluja, vaan kaikki lähtee valmentajan asenteesta työntekoa ja valmennettaviaan kohtaan. Valmentajan viisaus, myötätuntoisuus ja huumori ovat esimerkiksi sellaisia ominaisuuksia, joiden muodostamalle pohjalle hyvä valmennussuhde rakentuu. Valmentajan ei tarvitse olla ansioitunut esiintyjä tai puhuja, vaan hän voi tehdä erinomaista valmentamista vähäeleisesti ja nöyrällä asenteella. (Hargrove 2008, 62–63.)

Valmentamista voidaan kuvailla yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien valjastamista parhaan suorituksen aikaansaamiseksi. Oppimisen suhteen näkökulmana on ennemminkin auttaa oppimaan kuin opettaa. Tämä uudistuva oppiminen sisältää ajatuksen siitä, että oppimiseen vaikuttaa mm. kaikki aikaisemmat kokemukset, arvot ja tunteet. (Cox 2015, 28, 32.) Tämä kehittämistyö oli valmentamisen menetelmien hyödyntämistä kahdella eri tasolla: minä valmensin omia opiskelijoihini ja he opettelivat valmentamaan omia oppilaitaan. Valmentamisen ja opettamisen ero on siinä, että valmentamisessa ei anneta valmiita vastauksia, vaan edetään valmennettavan ehdoilla ja parhaan edun mukaisesti (Passmore & Tee 2021, 43).

Millaista on hyvä valmentaminen? Aaltonen, Pajunen & Tuominen (2005) sanovat, että se on rohkeavaa, innostavaa, silmiä avaavaa, vaihtoehtoja tarjoavaa ja ohjaavaa. Hyvässä valmentamisessa keskitytään kehityskohteiden tarkastelun sijaan vahvuuksien löytämiseen. Valmennushetkissä puhutaan ja kuunnellaan molemmin puolin, ja keskustelu etenee tiettyjen hyvin aseteltujen kysymysten avulla. Valmennuksessa edetään yhteistyössä kohti asetettuja tavoitteita. Valmentava asenne kohdistuu yksityiskohtien sijaan työn kokonaisuuteen. (Aaltonen, Pajunen & Tuominen 2005, 318.)

Millainen puolestaan on hyvä valmentaja? Aaltonen ym. (2005) listaavat hienoja ominaisuuksia, mm. että hyvä valmentaja kehittää itseään ja omaa osaamistaan. Hänellä on selkeä itsensä kehittämisen suunnitelma ja valmentajan seurassa valmennettava kehittyy jo pelkästä esimerkin voimasta. Valmentaja on samaan aikaan määrätietoinen ja auktoriteettinen kokemuksensa ansiosta mutta samalla hän on hyvin armollinen ja yksilöllinen valmennettavaansa kohtaan. Hyvä valmentaja välittää aidosti valmennettavastaan ja hänen seurassaan on hyvä ja turvallinen olo. Hän luottaa valmennettavaansa ja valmennettava luottaa sekä valmentajaan että itseensä. Vaikka valmentajalta odotetaan kokemusta ja tekemistä, valmentajan taito olla valmennettaviensa kanssa oikealla asenteella on erittäin merkittävää. (Aaltonen ym. 2005, 218–319.) Hyvän valmentajan ei tarvitse jokaisella valmennuskerralla keksiä uutta ja mullistavaa tekemistä, vaan hänen tekemisissään ja puheissaan täytyy olla tavoitteiden mukainen linja (Aaltonen ym. 2005, 328).

Valmentavaa mentaliteettia voidaan edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi kuvailla siten, että valmentaja osaa luoda yhteyden valmennettavaansa. Hän ei anna omien lähtökohtiensa vaikuttaa valmennettavastaan tehtäviin tulkintoihin ja hän on utelias oppimaan valmennettavastaan lisää. Valmentaja sallii valmennettavan edetä oivalluksissaan omia polkujaan. Valmentajan täytyy siis tuntea itsensä hyvin, jotta hän osaa tunnistaa omat mielipiteensä ja kokemuksensa valmennettavansa lähtökohdista. (Carlsson & Forssell 2017, 84–93.)

Valmentaminen tukee nykyhetken hektistä elämäntapaa. Muutoksessa eläminen ja epävarmuus yhteiskunnassa vaativat pysähtymistä ja siihen tottumista pelkästään menneisyyteen katsomisen sijaan. Valmentamisessa oppiminen ja muutos ovat olennaisessa asemassa itsereflektiotaitojen kehittyessä. Valmennettava oppii tarkkailemaan onnistumisiaan, kehityskohteitaan, oivaltamaan

asioita ja pohtimaan askarruttavia aiheita. Kehittyminen tapahtuukin sekä uusien asioiden omaksumisen että vanhoista tavoista luopumisen ansiosta. (Heimonen & Nurmiluoto 2017, 86–87.)

3.2 Valmentajan dialogiset menetelmät

Dialogi on ennen kaikkea muiden ajatuksia arvostavaa ja taitavaa keskustelua. Siinä sanojen, ajatusten ja ideoiden moniulotteisuus ja mahdollisuudet avautuvat. Aidossa dialogissa ei ole sijaa väittelylle eikä yksilön korostamiselle, vaan siinä etsitään yhteistä merkitystä. (Heikkilä & Heikkilä 2000, 56–57.) Erilaiset dialogiset menetelmät soveltuvat valmentavaan opettamiseen erittäin hyvin.

Dialogi tarkoittaa ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa tavoitellaan toisen osapuolen ymmärtämistä. Aidolla ymmärtämisellä tarkoitetaan sitä, että halutaan ymmärtää toisen osapuolen tapa hahmottaa itsensä ja ympäröivä maailma. Opetustilanteessa opettaja pyrkii ymmärtämään oppilastaan omasta kokemismaailmastaan käsin ja olemaan avoin niille tavoille, joilla oppilaat ovat läsnä hänen kokemismaailmalleen. Dialogia ei voi pakottaa, vaan se muodostuu läsnäolon ja avoimuuden oppimisympäristössä. (Perttula 1999, 46–48.)

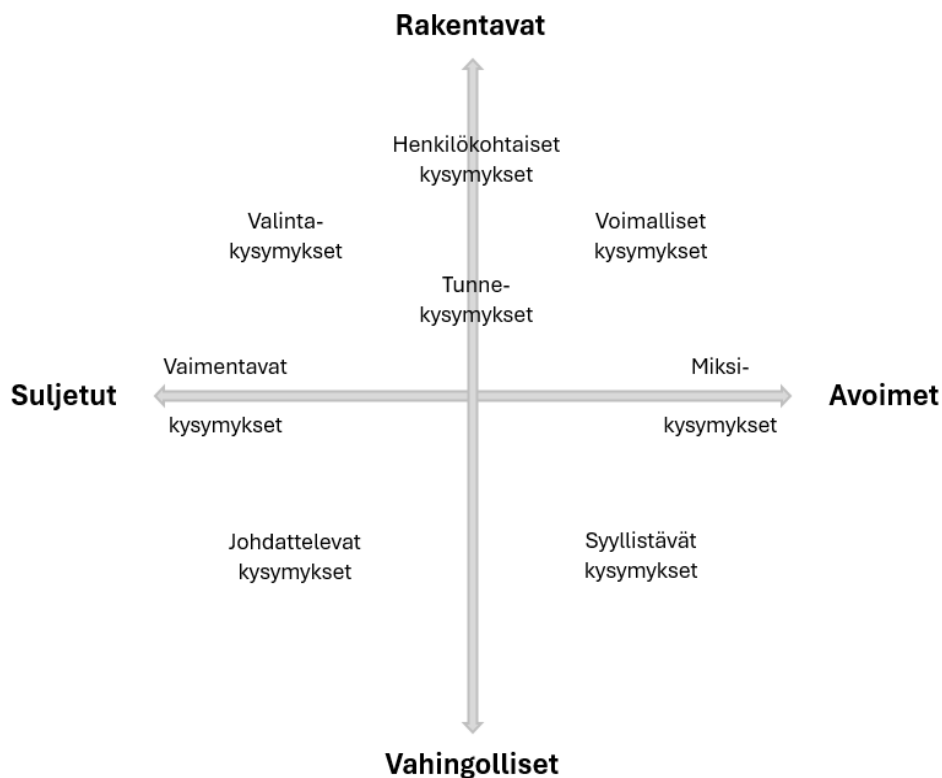
Vuorovaikutuksen ylläpitämiseen sekä tiedon ja ajatusten välitykseen tarvitaan tehokasta kommunikointia. Kommunikointia voidaan kutsua tehokkaaksi silloin, kun tiedon vastaanottaja ymmärtää sanoman samankaltaisena, kuin tiedon lähettäjä on sen tarkoittanut. (Heikkilä & Heikkilä 2000, 105–106.) Kokemusteni mukaan opettaja voi helpottaa kommunikointia olemalla mahdollisimman yksiselitteinen omissa ilmaisuissaan ja varmistaa oppilaan ymmärrystä esittämällä kysymyksiä. Oppilaan vastatessa opettajan täytyy osata kuunnella tehokkaasti, eli keskittyä tilanteeseen, kohdistaa huomionsa oppilaaseen, pitää asiakokonaisuus mielessään ja tulkita kuulemaansa (Heikkilä & Heikkilä 2000, 107).

Seuraavaksi esitellään näitä keinoja, joilla opettaja voi varmistaa ymmärrystään tilanteesta. Valmentamista käsittelevissä teoksissa näistä puhutaan paljon mutta etenkin Carlsson ja Forssell (2017) kuvaavat näitä keinoja hyvin konkreettisesti teoksessaan *Esimies ja coaching: Oivaltava coaching johtamisen työkaluna*.

Kysymysten asettelu

Kysymysten asettelu on tärkein valmentamisen tekniikka. Suljettujen, ”kyllä” tai ”ei” -vastauksia tuottavien kysymysten sijaan halutaan esittää avoimia kysymyksiä, joiden vastauksia valmentaja saattaa joutua pohtimaan hetken, sillä niiden avulla päästään uuden ajattelun äärelle. Kysyminen vaikuttaa jopa itsestään selvältä toiminnalta mutta sitäkin täytyy harjoitella: pelkkä kysyminen ei riitä, kysymysten pitää olla myös kysytyt oikeina aikoina (Ristikangas & Grünbaum 2016, 51).

Ristikangas ja Grünbaum (2016) kuvaavat erilaisia kysymystyyppejä havainnollistavasti kahden akselin kuvaajana. Toisella akselilla on kysymysten rakenne ja toisella akselilla kysymysten vaikutus. Kuvaajasta nähdään, että vaikutukseltaan rakentavat avoimet kysymykset ovat nimeltään voimallisia kysymyksiä.

Kuvio 2 Erilaisia kysymystyyppejä (Ristikangas & Grünbaum 2016, 55).

Voimalliset kysymykset ovat lyhyitä ja yksinkertaisia avoimia kysymyksiä. Ne johdattavat vastaajan miettimään kysymystä ja vastausta laajemmin, kuin suljetut kysymykset. Voimalliset kysymykset suuntautuvat aina nykyhetkeen tai tulevaisuuteen. Ne eivät koskaan johdattele vastaajaa, vaan tuottavat vastauksen aidosti valmennettavan oman ajattelun seurauksena hyvinkin yllättäen. Voimalliset kysymykset eivät ole sävyiltään tuomitsevia, joten ”miksi” -alkuiset kysymykset eivät ole parhaita mahdollisia voimallisia kysymyksiä. (Carlsson & Forssell 2017, 96–101.)

Omat kokemukseni valmentajana sekä esimiestyössä että opetustyössä ovat yhtenä lähtökohtana valmentamisen työkalupakin kehittämiseksi. Tässä esimerkkejä voimallisista kysymyksistä instrumenttiopetuksessa, joita olen itse käyttänyt:

- Mitä sinä haluat oppia?
- Millaisia ajatuksia tämä herättää?
- Miltä tämän asian osaaminen näyttäisi/kuulostaisi/tuntuisi?
- Miten harjoittelusi tukisi tavoitteesi saavuttamista?
- Mikä musiikissa on juuri sinulle tärkeää?
- Miten voisit harjoitella oikeita asioita mutta rennommin?
- Millä tavalla voisit yhdistää harjoittelussasi tekniikan opiskelun ja kappaleen tulkinnan?
- Miten voin auttaa, että pääset asiassa eteenpäin?
- Mistä itse luulet, että tuo asia johtuu?
- Miten haluat edetä asiassa?
- Kerro lisää.

Ääneen sanominen

Ääneen sanoittaminen on valmentajan työkaluna sellaisissa tilanteissa, kun valmennettava ei itse osaa jäsentää ajatuksiaan valmennustilanteessa. Valmentajan sanoessa ääneen valmennettavan kertomia asioita, hän saa uuden mahdollisuuden tarkkailla ajatuksiaan ja mahdollisesti jatkojalostaa niitä haluamaansa suuntaan. Valmentajan tehtävä on siis toimia peilinä, ei tiedon analysoijana. (Carlsson & Forssell 2017, 103.) Instrumenttitunneilla ääneen sanomista tapahtuu luontevasti esimerkiksi jutellessa kappaleen teknisistä vaatimuksista.

Ääneen sanominen voi olla myös ajatusten tiivistämistä, jolloin valmentaja kokoaa valmennettavan ajatuksia tiiviiseen lauseeseen. Tämä on erityisesti hyödyllinen työkalu silloin, kun valmennettavan ajatukset rönsyilevät ja keskustelu venyy. (Carlsson & Forssell 2017, 105.) Ääneen sanominen voisi näyttäytyä instrumenttiopetuksessa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Opettaja: Viimeksi käytiin läpi uutta tekniikkateemaa ”laulajan tuki”. Mitä siitä jäi sinun mieleesi?

Oppilas: No että se laulajan tuki on silleen erilaista kuin urheilussa. Sen pitäisi ollakin ulospäin joustavaa, vaikka oon aina ennen ajatellut, että se olisi sisäänpäin olevaa jännittämistä. Ja että tulee sieltä hengityksen avulla ja vaikuttaa lauluääneen ja vireeseen ja oikeastaan vähän kaikkeen.

Opettaja: Todella hyvin muistat! Eli se on aktiivista ja joustavaa sisään- ja uloshengityslihas-ten yhteistyötä, ulostulevan ilmanpaineen säätelyä, joka vaikuttaa mm. sointiin ja vireeseen.

Oppilas: Joo just niin! Se on siellä keskivartalolla ja sen avulla pääsee korkeammalle ja matalammalle kuin mikä on se oma mukavuusalue.

Keskeyttäminen

Luottamuksellisessa ilmapiirissä valmennettava voi uppoutua dialogin sijaan monologiin, jos jonkin tilanteen yksityiskohdat tuntuvat hänestä sillä hetkellä merkittäviltä. Hän saattaa kertoa pitkän tarinan menneisyyteen keskittyen tilanteen haastavuudesta, omista ongelmista ja muiden suhtautumisesta siihen. Tämä selostustila keskeyttää dialogin ja valmennettavan mieli lukittuu toistamiseen. Tällöin valmentajan on osattava keskeyttää monologi, jotta päästään takaisin nykyiseen ja tulevaisuuteen tähtäävään dialogiin menneisyydessä pysymisen sijaan. Menneisyyteen keskittyessä valmennettava ei hyödy valmentajan läsnäolosta, koska menneisiin ei voida enää vaikuttaa. (Carlsson & Forssell 2017, 107–108.)

Jos valmentamisen alussa on usein minuuttien mittaista valmennettavan monologia, valmentajan kannattaa kertoa valmennettavalle, että käyttää keskeyttämistä tekniikkana sen vuoksi, että keskustelu saadaan dialogiseksi, tähän hetkeen ja tulevaisuuteen tähtääväksi, antoisaksi keskusteluksi. Jotta keskeyttäminen työkaluna toimii, valmennussuhteen on oltava luottamuksellinen ja valmennettavan on uskottava siihen, että valmentaja ajattelee hänen parastaan. Valmentajan on kuitenkin hyvä tiedostaa, että joskus valmennettavan on saatava jokin asia sanotuksi, jonka jälkeen dialogiin siirtyminen on helpompaa. (Carlsson & Forssell 2017, 109–110.)

Keskeyttäminen instrumenttiopetustilanteessa voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

Opettaja: Viimeksi käytiin läpi uutta tekniikkateemaa ”laulajan tuki”. Mitä siitä jäi sinun mieleesi?

Oppilas: No että se laulajan tuki onkin ihan erilaista kuin olin luullut. Mun ensimmäinen laulunopettaja sanoi silloin, että se olisi sellaista vatsan jännittämistä ja luulin, että se tarkoittaa sisäänpäin jännittämistä! Harmittaa kyllä hirveästi, että luulin ihan väärin! Mitähän muuta oon oppinut väärin.. silloin sen kanssa oikein opeteltiin jännittämään vatsaa ja vaikka se tuntui pahalta kurkussa asti, niin luulin, että siltä sen pitäisi tuntua. Olisinpa silloin sanonut siitä jotain..

Opettaja: Ymmärrän hyvin, että se harmittaa. Asioiden sisäistäminen vie aina oman aikansa ja ehkä silloin keskityit enemmän lauluasentoon tai hengitystekniikkaan. Laulajan tuki vaatii niiden asioiden hallintaa. Miltä tuntuisi, jos nyt lähdetään ihan puhtaalta pöydältä rakentamaan käsitystä tuesta ja nimenomaan siitä näkökulmasta, miltä se sinun kehossasi tuntuu?

Kokonaiskuvan piirtäminen

Valmentamiseen saattaa muodostua esteitä, jos valmennettava ei hahmota vaihtoehtoja tilanteeseensa. Tällainen lukkiutumisen voi avautua, jos valmentaja saa kiinnitettyä valmennettavan huomion kokonaiskuvaan. Kokonaiskuvan piirtäminen on hyvä työkalu tällaiseen tilanteeseen. (Carlsson & Forssell 2017, 110–111.)

Kokonaiskuvan piirtämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa valmentaja laajentaa kysymyksillään valmennettavan ajattelua yksityiskohtien ohi ja kohti laajempaa näkökulmaa. Valmentaja voi kysyä konkretiaa sisältäviä kysymyksiä, metaforia hyödyntäviä kysymyksiä tai symboleja hyödyntäviä kysymyksiä. Vertauskuvat voivat auttaa valmennettavan intuitiivisen aivopuoliskon aktivoinnissa, jolloin ajattelun esteet saattavat väistyä. Tavoitteena onkin päästä asiassa eteenpäin, ei saavuttaa yksityiskohtaista päättelyä. (Carlsson & Forssell 2017, 111–112.)

Kokonaiskuvan piirtäminen instrumenttiopetuksessa voisi edetä esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Opettaja: Viimeksi käytiin läpi uutta tekniikkateemaa ”laulajan tuki”. Mitä siitä jäi sinun mieleesi?

Oppilas: No että se laulajan tuki onkin ihan erilaista kuin olin luullut. En oikein hahmota

sitä, missä se on tai mitä se tekee. Se on jotenkin tosi abstraktilta tuntuva asia, kun en oikein tunne sitä missään.

Opettaja: Se on tosi normaalia, että sitä ei heti tunnista. Eli ei hätää! Muistatko miten se tuki helpottaa laulamista?

Oppilas: No ainakin ääni on kantavampi ja kiinteämpi, ei ole sellainen huokoinen. Ja tuki on tärkeää kun lauletaan korkealle.

Opettaja: Tosi hyvin muistat! Muistatko vielä, miten se tuki liittyi hengittämiseen?

Oppilas: No sen hengittämisen pitäisi olla tosi rentoa ja ihan tuonne keuhkojen alaosiin asti, että pallea pääsee laskeutumaan. Eli se tuki tulee sieltä hengityselinten alueelta?

Opettaja: Juuri näin! Muistaisitko vielä, miten laulusento ja rentous liittyi hengittämiseen ja tukeen?

Oppilas: No että pitää olla hyvässä asennossa, polvet ja lantio joustavasti keskellä, ettei tule mitään jännityksiä. Kun sitten jos vatsalihakset jännittyvät, pallea ei pääse laskeutumaan ja sitten hengitys jää pintaan ja sitten se tukikaan ei varmaan toimi.

Opettaja: Aivan. Eli kaikki liittyy toisiinsa. Tosi hyvin muistit!

Ajatussolmujen avaaminen

Valmennettava saattaa usein tehdä perusteettomia yleistyksiä, koska hänen asiaosaamisensa ei vielä ole riittävän pitkällä. Hän saattaa pitää joitain asioita absoluuttisina totuuksina tai yhdistää kaksi toisiinsa kuulumatonta asiaa, jotka rajoittavat hänen toimintaansa ja luoda rajoittavia uskomuksia. Valmentaja voi kyseenalaistamalla auttaa pääsemään näissä tilanteissa eteenpäin. Valmentaja voi suoraan nostaa epäjohdonmukaisuudet esille, jolloin valmennettava näkee päätelmiensä puutteet. Puutteiden huomaamisen lisäksi tavoitellaan muita vaihtoehtoisia selityksiä mustavalkoisten ja rajoittavien näkemysten tilalle. Usein valmentaja auttaakin valmennettavaa näkemään mahdollisuuksia umpikujan sijaan. (Carlsson & Forssell 2017, 113–115.)

Ajatussolmun avaaminen instrumenttitunnilla voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

Oppilas: En voi laulaa lempikappalettani, koska minulla on tällainen hiljainen ääni.

Opettaja: Millaisella äänellä sen kappaleen voisi laulaa?

Oppilas: Pitäisi olla kantava ääni.

Opettaja: Miten sinun pitäisi laulaa, jotta äänesi olisi kantava?

Oppilas: Minun pitäisi osata tehdä kiinteää ääntä voimakkaasti.

Opettaja: Juuri niin! Miten laulutekniikkaharjoitukset voisi sinua auttaa?

Oppilas: Tukiharjoitukset ainakin voisi auttaa.

Opettaja: Aivan. Mitä jos tehdään hengitys- ja tukiharjoituksia ja aletaan harjoittelemaan kiinteän ja voimakkaan äänen tuottamista?

Tehokas tehtävänanto

Valmentamisen tavoitteena on saattaa valmennettavan oivallukset käytännön toiminnaksi. Vaikka oivallusten pohtimisellakin on omat hyötynsä, konkreettinen tekeminen toimii valmentamisessa paremmin. Tehtävänannon on oltava niin tarkka kuin mahdollista, jotta se voi tuottaa tehokkaan lopputuloksen. Lisäksi valmennettavaa täytyy sitouttaa aikataulullisesti ja tehtävästä raportoinnin näkökulmasta. Raportoinnin tehtävänä on ennen kaikkea valmennettavan oman ajatteluprosessin varmistaminen eikä tulosten arviointi. (Carlsson & Forssell 2017, 117–118.)

Käytännön toiminta on suora seuraus valmentamisesta. Onnistunut valmennuskeskustelu johtaa siihen, että valmennettava on motivoitunut uusista oivalluksistaan tavoitteidensa saavuttamiseksi. Hän kokee voimaantumista oivallustensa tuomista mahdollisuuksista tavoitteidensa saavuttamiseksi ja on valmis kokeilemaan oivalluksiaan heti käytäntöön. (Hargrove 2008, 107.)

Tehokas tehtävänanto instrumenttitunnilla voisi esimerkiksi olla:

Pidä oppimispäiväkirjaa joka päivä viikon ajan. Kirjaa siihen mitä harjoittelit, minkä verran, mikä onnistui ja tuntui hyvältä ja mikä tuntui vielä haastavalta. Palauta päiväkirja opettajallesi viikon päätteeksi.

Tunnustuksen antaminen

Jokaisessa keskustelussa valmentajan ja valmennettavan välillä pitäisi antaa tunnustusta. Sen merkitys valmennettavan itsetunnolle, itseluottamukselle, tehokkuudelle ja uskoon omaa tekemistä

kohtaan on erittäin merkittävä. Valmentamisessa pelkkään positiiviseen palautteeseen perustuvaa tunnustusta painotetaan, koska se edesauttaa valmennettavan kehittymistä ja onnistumista sekä pystyvyyden tunnetta. Valmennuksen yhteydessä tunnustuksen antaminen tavoitteiden saavuttamisen lisäksi myös oppimisesta ja yrittämisestä on tärkeää, sillä tunnustus tulee valmennettavan omien tavoitteiden saavuttamisesta. Tehokas tunnustuksen antaminen kohdistuu myös siihen mitä valmentaja valmennettavassaan näkee, eikä pelkästään siihen, mitä valmennettava tekee. Tunnustuksen on aina perustuttava rehellisyyteen ja aitoon mielipiteeseen, jolloin sitä voi antaa usein. (Carlsson & Forssell 2017, 119–122.)

Kuunteleminen

Valmentava kuunteleminen pitää sisällään sekä sanallisen että sanattoman viestinnän kuuntelutaitoja. Kuunteleminen tarkoittaaakin enemmän kuuntelemisen asennetta kuin konkreettista kuuntelemista, jolla on kolme astetta. Ensimmäisellä asteella keskitytään kuuntelemaan valmennettavaa sillä asenteella, että uskotaan valmennettavan potentiaaliin. Toisella asteella keskitytään myös valmennettavan sanattomaan viestintään, hiljaisiin hetkiin, äänensävyihin, eleisiin ja silmien liikkeisiin. Kolmannen asteen kuuntelemisessä luotetaan myös intuitioon, jolloin valmentaja voi esimerkiksi pukea sanoiksi valmennettavan ajatuksia, joita ei vielä osaa sanallistaa. (Carlsson & Forssell 2017, 80–83.)

Instrumenttiopetustilanteessa kuuntelemisen kolme astetta voisivat näyttäytyä esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Ensimmäisen asteen kuuntelu

Opettaja: Mitä olet harjoitellut kuluneen viikon aikana?

Oppilas: No.. lauloin tuota kappaletta pari kertaa.

Opettaja: No niin hyvä! Ryhdytään katsomaan, miten se nyt menee!

Toisen asteen kuuntelu

Opettaja: Mitä olet harjoitellut kuluneen viikon aikana?

Oppilas: No.. lauloin tuota kappaletta pari kertaa.

Opettaja: Kerro lisää, mitä huomioita teit siitä?

Oppilas: Se tuntui tosi vaikealta mutta kai se siitä ajan myötä etenee.

Opettaja: Se on kyllä haastava kappale mutta sen kuitenkin oppii, kun vain harjoittelee! Ryhdytään katsomaan, miten se nyt menee!

Kolmannen asteen kuuntelu

Opettaja: Mitä olet harjoitellut kuluneen viikon aikana?

Oppilas: No.. lauloin tuota kappaletta pari kertaa.

Opettaja: Kerro lisää, mitä huomioita teit siitä?

Oppilas: Se tuntui tosi vaikealta mutta kai sen joskus oppii.

Opettaja: Millä tavalla se tuntui vaikealta?

Oppilas: Kurkussa alkoi tuntumaan puristeiselta kertosäkeistössä ja sitten ääni väsyi. Pitäisi varmaan harjoitella vaan enemmän.

Opettaja: Laulutekniikan harjoittelu on uudenlaisen lihastyön opettelua, se vie meillä kaikilla oman aikansa. Tärkeintä on päästä laulamaan rennosti, ilman jännityksiä ja puristuksia. Muistatko, mitä kannattaa tarkistaa omassa laulamisessa, jos kurkussa tuntuu jännitystä?

Oppilas: Lauluasento varmaan pitäisi ensimmäisenä tarkistaa, nuo polvet meinaa mennä usein lukkoon.. ja sehän vaikuttaa siihen hengitykseen ja tukeen myös.

Opettaja: Juuri näin! Mitä sanoisit, jos keskitytään tänään siihen, että päästäisiin noista puristeisista tuntemuksista eroon?

Oppilas: Joo se olisi tosi hyvä!

Opettaja: Aloitetaan siinä tapauksessa kappaleen läpikäynti suoraan kertosäkeistöä, että päästään heti testaamaan työkaluja juuri noihin vaikeilta tuntuviin kohtiin. Ja ensin tarkistetaan se lauluasento.

3.3 Valmentamisen työkaluja

Tutkin valmentamisen työkaluja AMK-opinnäytetyössäni. Tuolloin paneuduin kahdeksaan eri työkaluun, jotka kokemukseni mukaan tai teoriataustaltaan voisivat soveltua instrumenttiopetukseen. Nämä työkalut ovat visualisaatio, roolipeli, videointi tai äänittäminen, positiivinen itsepuhe, kirjoittaminen, kielikuvien tutkiminen, tarinankerronta sekä visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti. Näihin samoihin työkaluihin paneuduttiin tässä tutkivassa kehittämistyössä uudelleen ja niitä testattiin myös käytännössä.

Visualisaatio

Visualisaation ja ohjattujen mielikuvien käytön on todettu olevan tehokkaita oppimiseen sitoutumisessa. Se mitä voidaan kuvitella, voidaan myös toteuttaa. Visualisointi tapahtuu mielikuvituksen ja aistien hyödyntämisen avulla, mikä edesauttaa oppimista. Ohjattujen mielikuvien avulla voidaan puolestaan antaa valmennettavalle kokemus tekemisestä ja onnistumisesta jo ennen suorituksen tekemistä. (Aguilar 2013, 177–179.) Visualisaation perimmäinen tarkoitus on toimia inspiraationa valmennettavalle (Carlsson & Forssell 2012, 175). Omien kokemusteni mukaan visualisointi instrumenttiopetuksessa voi auttaa mm. esiintymisjännityksen voittamisessa ja hankalilta tuntuvien kappaleiden oppimisessa.

Roolipeli

Roolipeli soveltuu Aguilarin (2013, 179–180) mukaan esimerkiksi sellaisiin tilanteisiin, jossa valmennettava puhuu epäonnistumisestaan. Tällöin on tärkeää pitää roolipeli hauskana harjoituksena, sillä se voi aiheuttaa ahdistusta ja epäonnistumisen pelkoa. Ennen roolipeliä on tärkeää sopia, kuinka pitkä harjoitus on, milloin valmennettava saa palautetta ja mitä taitoa roolipelin aikana harjoitellaan (Aguilar 2013, 179–180). Mielestäni roolipeli soveltuu erinomaisesti esimerkiksi spiikkaamisen, eli kappaleiden välissä olevien pienten juontojen harjoitteluun.

Videointi tai äänittäminen

Videointi on erittäin tehokas itsereflektoinnin väline, kun valmennettavalle annetaan kysymykset tai aiheet, joihin kiinnittää huomiota. Valmennettava voi katsoa videota joko itsekseen tai valmentajan kanssa yhdessä, jolloin valmentaja voi tukea oppimisprosessissa. (Aguilar 2013, 180–181.) Videointi ja äänittäminen soveltuvat instrumenttien tekniikkaosaamisen opetukseen omien kokemusteni mukaan erittäin hyvin. Olen myös huomannut, että ne soveltuvat hyvin myös valmennettavan itsekritiikin vähentämiseen. Sanonkin usein omille oppilailleni äänittämisen yhteydessä, että ”haluan että kuulet mitä minä kuulen”.

Positiivinen itsepuhe

Positiivista itsepuhetta kannattaa harjoitella sellaisten valmennettavien kanssa, jotka eivät näe omaa kehittymistään. On luonnollista, että ihmiset huomaavat vain sellaisia asioita, jotka eivät toimi. Valmentajan tehtävänä on auttaa valmennettavaa kiinnittämään huomiota myös onnistumisiin ja sitä kautta muuttamaan tietoisuuttaan. (Aguilar 2013, 183–184.) Omien kokemusteni mukaan positiivista itsepuhetta voi käyttää päivittäisenä työkaluna kaikkien valmennettavien kanssa. Konkreettinen palaute onnistumisista, niin omasta kuin valmennettavan mielestä vähintään instrumenttitunnin loppupuolella, on pienellä vaivalla toteutettu suuri valmennuksellinen teko.

Kirjoittaminen

Kirjoittaminen valmentavana työkaluna tarkoittaa sitä, että kirjaamalla ajatuksia ja tapahtumia voi auttaa asioiden selventämisessä itselleen. Kirjoittamista voi hyödyntää myös visualisoinnissa. (Aguilar 2013, 184.) Kirjoittaminen soveltuu mielestäni erittäin hyvin instrumenttiopetukseen. Se voi olla oppimispäiväkirjan pitämistä, tekniikkaharjoitusten ja omien oivallusten kirjaamista tai mitä tahansa reflektointia synnyttävää kirjoittamista.

Kielikuvien tutkiminen

Valmentajan kannattaa kuunnella valmennettavansa sanavalintoja. Kielikuvat paljastavat miten valmennettava näkee itsensä ja myös omat haasteensa. Kiinnittämällä huomiota sanavalintoihin

on helpompaa ymmärtää valmennettavaa syvemmin niin kokemus- kuin tunnetasolla ja löytää yllättäviäkin ratkaisuja. Valmentaja voi paneutua esille nostettuun asiaan ja kaivautua syvemmälle jopa alitajuiseen käsitykseen, joka ohjaa valmennettavan tekemistä. (Aguilar 2013, 184–186.) Instrumenttiopetuksessa kielikuvien tutkiminen on mielestäni todella tärkeää. Se on paljastanut rajoittavia uskomuksia esimerkiksi omasta osaamisesta. Kokemusteni mukaan kielikuvien tutkiminen edesauttaa positiivisen itsepuheen harjoittamista.

Tarinankerronta

Tarinankerronta paljastaa valmentajalle valmennettavan tunteita ja uskomuksia. Näiden tietojen avulla valmentaja pystyy suunnittelemaan valmennuksen jatkoa valmennettavan tarpeisiin perustuen. (Aguilar 2013, 187.) Instrumenttitunneilla tarinankerrontaa tapahtuu jatkuvasti, esimerkiksi heti tunnin alussa kuulumistenvaihdon yhteydessä. Jotkut oppilaat saattavat heti tunnille saapuaan kertoa siitä, kuinka on ollut huono päivä ja kiireinen viikko, ei ole ollut aikaa harjoitella jne. Kokemusteni mukaan tämä on erittäin tärkeää tarinankerrontaa, sillä siitä valmentaja voi päätellä paljon valmennettavastaan: valmennettava saattaa olla pettynyt itseensä ja omaan tekemiseensä ja hän saattaa valmistella tällä tarinallaan sekä itseään että valmentajaansa siihen, että hän voi mielestään epäonnistua tunnilla.

Tarinankerrontaa kannattaa käyttää onnistumisten kuvaamiseen. Tällöin valmennettavan ajattelu ohjataan omaan tekemiseen positiivisesta näkökulmasta. Valmennettavaa voi esimerkiksi pyytää kertomaan omasta onnistumisestaan, omista esikuvistaan tai kertomaan syitä miksi hän pitää musiikista ja sen harrastamisesta. Tarinankerronnalla voi luoda myös vaihtoehtoisia tapahtumia ja toimintamalleja, jotka voivat edesauttaa toimintatapojen muuttamista. (Aguilar 2013, 188.) Tarinankerrontaa voidaan tehdä myös toisen henkilön näkökulmasta, esimerkiksi valmentajan näkökulmasta. Tällöin valmennettava saa etäisyyttä asiaan liittyvään tunnelataukseen ja hän saa uusia näkökulmia. (McLeod & Thomas 2010, 100–101.)

Visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti

Taide kaikissa muodoissaan voi auttaa valmennettavia pääsemään käsiksi omiin ajatuksiinsa ja tunteisiinsa nopeasti ja kommunikoimaan niitä muille. Aktiviteetti voi olla piirtämistä tai kollaasin tekoa, johon voidaan liittää esimerkiksi kuvia omista haaveista, toiveista ja unelmista. Mitä aktiviteetti onkaan, sitä voidaan tehdä samalla, kun kuunnellaan musiikkia. (Aguilar 2013, 189–190.)

Visuaalista ja taiteellista aktiviteettia voidaan käyttää tilanteissa, joissa valmennettava ei osaa ilmaista itseään sanallisesti. Jos valmennettava esimerkiksi sanoo suoraan, ettei osaa sanoittaa ajatuksiaan, voidaan kokeilla sanatonta ilmaisua. (McLeod & Thomas 2010, 72.)

4 Valmentamisen työkalupakin tutkimuksellinen kehittäminen

Valmentamisen työkalupakki laadittiin tutkimuksellisena kehittämistyönä. Sen sivutuotteena syntyi osaamisen ja hiljaisen tiedon jakamista sekä asiakkaiden (eli opiskelijoiden) että henkilökunnan kesken. Työkalupakin sisältö kattaa valmentavan asennoitumisen kuvauksen, dialogisen vuorovaikutuksen keinoja ja harjoituksia sekä konkreettisia oppimista tukevia menetelmiä erilaisiin tilanteisiin. Kehittämistyötä tehtiin pop/jazz-laulajien Instrumenttipedagogiikka 1 -toteutuksen yhteydessä, joten opiskelijoiden merkitys kehittämistyöhön oli äärettömän suuri: He olivat kehittämistyön toimijoita ja merkittävässä roolissa käytännön testauksen osassa. Heidän työskentelyään havainnoimalla ja sitä kehittämällä työkalupakki sai lopullisen muotonsa.

4.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Kehittämistyön taustalla on yleisesti ajatus siitä, että tutkimus auttaa kehittämistyössä mutta ei määrittele sitä. Lisäksi tausta-ajatuksena on, että tutkimus on osallistavaa. Kriittisyys ja kyseenalaistaminen ovat tärkeitä ominaisuuksia tutkijalle, sillä tutkivassa kehittämistyössä kuvataan onnistumisten lisäksi myös mahdolliset käytännössä huonosti toimivat toimintatavat ja menetelmät. (Toikko & Rantanen 2009, 156–157.) Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson pop/jazz-laulajien toteutuksen opiskelijoita osallistettiin kehittämistyön jokaisessa vaiheessa.

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämisprosessiin liittyy viisi tehtävää: perustelu, organisointi, toteutus, arviointi ja tulosten levittäminen. Toiminnan lähtökohtien täytyy olla määriteltyjä,

eli tavoitteena täytyy olla jotain nykytilannetta parantavaa. Toiminnan täytyy olla suunniteltua ja valmisteltua. Sen täytyy olla konkreettista tekemistä ja tekemisen mallintamista. Kehittämistä arvioidaan jatkuvasti siitä näkökulmasta, vastaako se kehittämisen perusteluihin. Lisäksi mallinnetut tulokset täytyy levittää esim. koulutuksen avulla. (Toikko & Rantanen 2009, 56–63.)

Kehittämistyön viisi tehtävää valmentamisen työkalupakin kannalta oli helppoa määritellä. Kehittämisen perusteina olivat luvussa 2.1 mainitut opiskelijoiden osaamisen lisääminen ja muuttunut toimintaympäristö. Kehittämistyön organisointi eteni tutkimustietoon ja teoriaan paneutumisen jälkeen käytännön toteutukseen omassa Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojaksototeutuksessani, jossa varsinainen kehittämistyö tapahtui sykleittäin ohjaustuntien yhteydessä. Arviointia kehittämisen aikana tapahtuu jatkuvasti, sillä työkalupakki syntyy sykleissä erilaisten kokeilujen perusteella. Valmis työkalupakki valtavirtaistettiin kirjallisen, kaikille pedagogiikkaopettajille saatavilla olevan opetusmateriaalin avulla.

Osallisuus ja osallistaminen kuuluvat kehittämistoimintaan. Toimijoita ohjataan ja edellytetään osallistumaan kehittämistyöhön, jolloin kyseessä on ns. pakotettu osallistuminen. Kaikilla osallistujilla on kuitenkin omat ehtonsa osallisuuteensa ja sen vuoksi tämä pakotettu osallisuus luo aitoa osallisuutta. Dialogiin perustuva osallistuminen luo rinnakkaista vuorovaikutusta, jossa kaikki toimijat ovat yhtä tärkeitä kehittämistyön kannalta. Jotta dialoginen osallisuus on mahdollista, on osallisten kesken vallittava vilpitön ja rehellinen ilmapiiri sekä kunnioitus toisten ajatuksia ja mielipiteitä kohtaan. (Toikko & Rantanen 2009, 89–93.)

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena oli selvittää vuorovaikutuksen ja valmentamisen menetelmien toimivuutta instrumenttiopetuksessa ja valjastaa niitä yhtenäiseksi oppaaksi tekemällä hypoteesejä oppimisesta valmentamisen keinoin. Tutkimusongelman muoto on tässä tapauksessa kartoittava: tutkimus pyrkii kuvaamaan ilmiötä siten kuin ne tapahtuvat ja tutkimus perustuu kussakin hetkessä tapahtuvaan toimintaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 137–139.)

Kehittämistyö vaati pop/jazz-laulupedagogiikkaopiskelijoiden sitoutumista kehittämiseen. Heiltä odotettiin heille annettuun aineistoon tutustumista, aktiivisuutta pienryhmäkeskustelussa, opittujen asioiden viemistä käytäntöön yksilö- ja ohjaustunneilla, osallistumista palautekeskusteluun ja esille nousseiden teemojen mukaisten muutosten vientiä käytäntöön.

Pop/jazz-laulajien instrumenttipedagogiikka 1 -toteutuksen päätyttyä tavoitteena oli saada Valmentamisen työkalupakki yleistettäväksi kaikille instrumenteille soveltuvaksi ja oppilaan iästä riippumatta kaikkien oppilaiden ohjaukseen soveltuvaksi. Pop/jazz-laulajien toteutuksen harjoitusoppilaat olivat aikuisopiskelijoita, kun muissa toteutuksissa suuri osa harjoitusoppilaista on lapsia. Valmentamisen työkalupakkiin jätettiin sen vuoksi paljon vapautta ja kunkin instrumentin osalta toteutuksen opettaja saa viedä asioita käytäntöön parhaimmaksi katsomallaan tavalla.

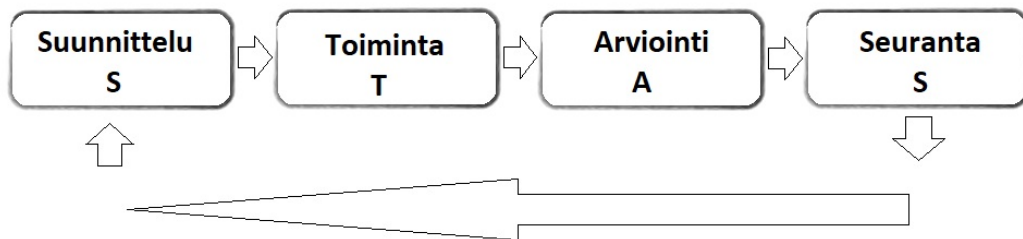
4.2 Toimintatutkimus lähestymistapana

Toimintatutkimuksessa pyritään muuttamaan todellisuuden tilaa ja samalla tutkia tapahtuneita muutoksia. Toisin sanoen toimintaa kehitetään ja samaan aikaan sitä seurataan systemaattisesti. Toimintatutkimus yhdistää teoriaa ja käytäntöä. Se on kokeilevaa kehittämistä, jossa käytäntö, reflektio, suunnittelu ja toteutus vuorottelevat. Prosessin aikana tehdyt havainnot ohjaavat kehittämistyötä, joten kovin tarkasti prosessia ei voi etukäteen suunnitella, vaan havainnot ohjaavat tutkimuksellisen kehittämistyön etenemistä. (Toikko & Rantanen 2009, 29–30.)

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli lähteä ketterästi liikkeelle ja päästä pian käytännön testaamiseen. Tällä tavalla toimiessa oli mahdollista saada nopeasti tietoa siitä, mitkä valmentamisen keinot toimivat ja millä tavalla. Kehittämistoiminnan arviointi kohdistui koko kehittämisprosessiin: perusteluun, organisointiin ja toteutukseen (Toikko & Rantanen 2009, 82). Tämä jatkuva arviointi ohjasi Valmentamisen työkalupakin kehittämistä.

Toimintatutkimuksen edellytykset ovat toiminnan muutos, yhteistoiminta, tutkimus ja tutkijan osallisuus (Kananen 2012, 40). Nämä kaikki edellytykset toteutuvat Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä. Tutkimus on olennainen osa toimintatutkimuksen onnistumista, sillä muuten kehittäminen on työpaikan arkista kehittämistä, jota tehdään päivittäin. Toiminnan arviointi ja kehit-

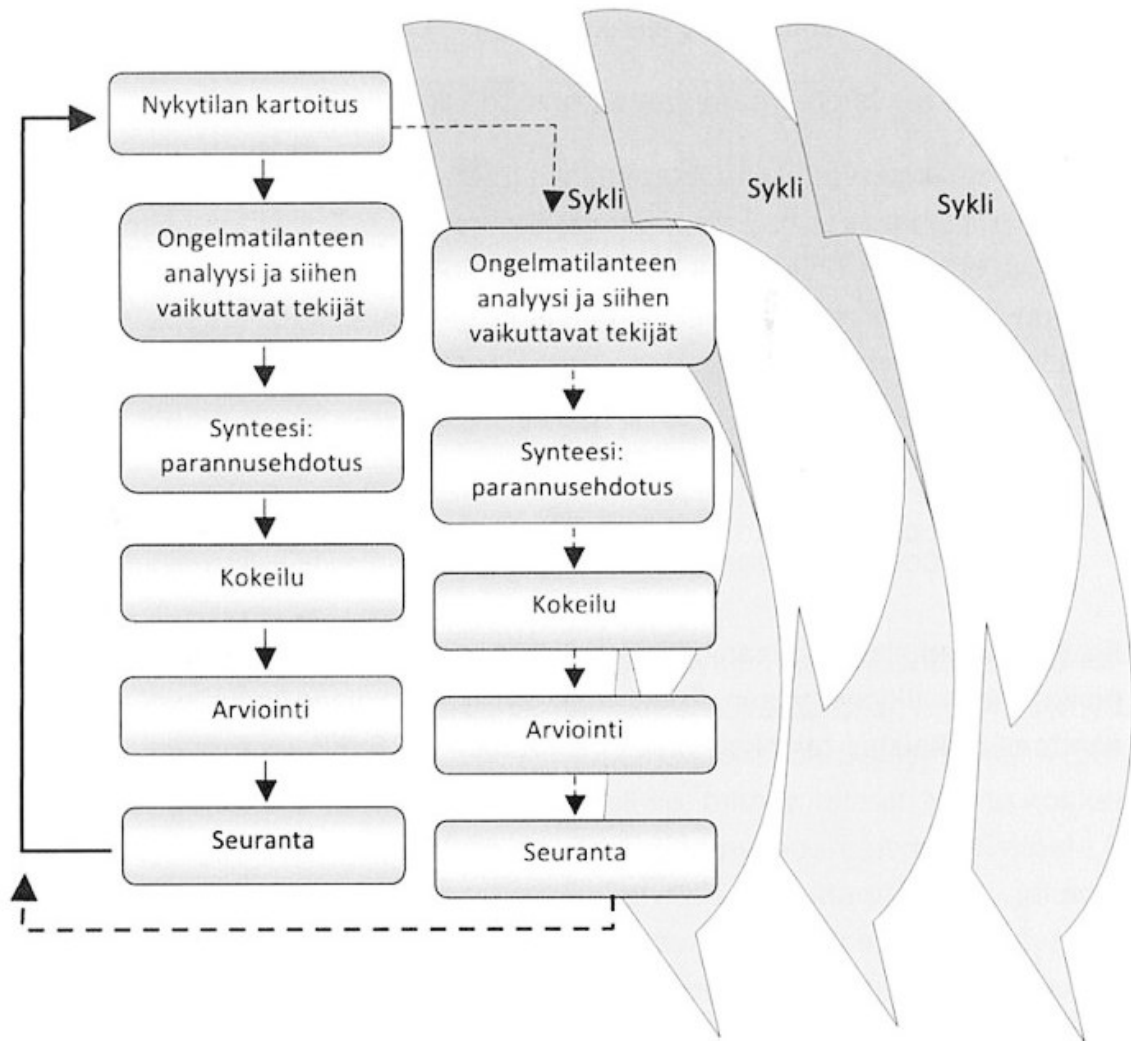
tämisen syklisyys tuovat mukanaan tutkimuksellisen näkökulman. Kanasen (2012) mukaan toimintatutkimuksessa ilmenevät vaiheet ovat toiminnan suunnittelu ja tavoitteiden asettelu (S), itsessään toiminta (T), sen arviointi (A) ja seuranta (S). (Kananen 2012, 40–41.)

Kuvio 3 Toimintatutkimuksen vaiheet: suunnittelu, toiminta, arviointi ja seuranta (Kananen 2012, 39).

Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä toimintatutkimuksen vaiheet näkyivät selvästi kehittämistyön syklisyyden ansiosta. Alkusuunnittelun jälkeen valmentavaa mentaliteettia, dialogisia työkaluja ja valmentamisen menetelmiä lähdettiin viemään käytäntöön, eli tehtiin toimintaan muutoksia. Niiden toimivuutta arvioitiin jatkuvasti ja tilannetta seurattiin viikkotasolla seminaarien ja opetusharjoittelun yhteydessä. Nämä vaiheet toistuivat kehittämistyön aikana useaan otteeseen.

Toimintatutkimus on sykleittäin etenevää tutkimuksellista kehittämistyötä. Syklit sisältävät seuraavat vaiheet: ensin määritellään ongelma, sitten esitetään ratkaisu, jonka jälkeen sitä kokeillaan ja arvioidaan. Alkutilanteen kartoittamiseen ja ongelman määrittelyyn kannattaa varata aikaa, sillä muutoin riskinä on pintapuolinen ratkaisu. Tällöin todellinen ongelma jää ratkaisematta. (Kananen 2009, 28–29.)

Kuvio 4 Toimintatutkimuksen vaiheet ja syklit (Kananen 2014, 34).

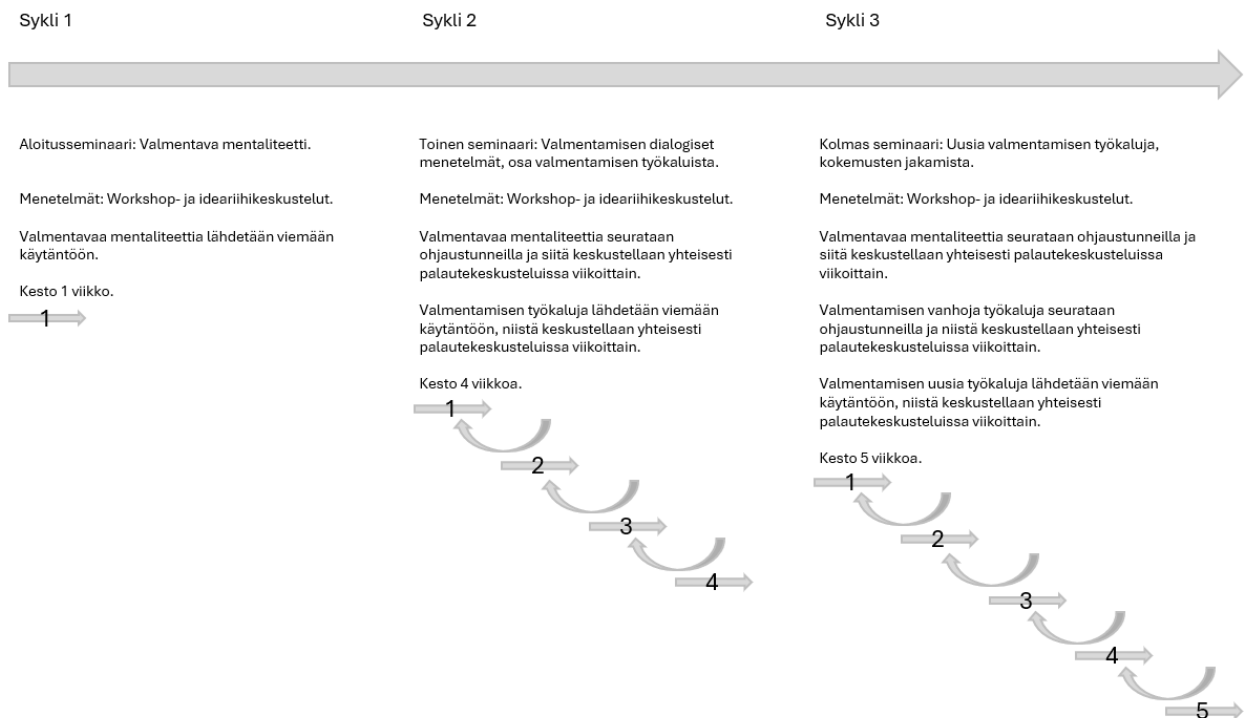
Valmentamisen työkalupakin kehittämisen taustalla oli kartoitus nykytilanteesta ja ongelmasta, jotka olivat AMK-opinnäytetyöni pohdinnoissa heränneitä huomioita. Tämän kehittämistyön idean herättyä laadittiin parannusehdotuksia, joita lähdettiin nopeasti kokeilemaan käytännössä. Jatkuva arviointi ohjasi tekemistä ja opetusharjoittelun seuraaminen viikkotasolla toi uutta näkökulmaa ja uutta suuntausta kehittämistyöhön.

Pop/jazz-laulunopettajaopiskelijoiden Instrumenttipedagogiikka 1 -toteutus on perinteisesti ollut jaoteltu kolmen viikon sykleihin, joten kehittämistyötä oli todella luontevaa toteuttaa tässä opintojaksototeutuksessa. Tutkimuksen näkökulmasta kehittämistyö ei kuitenkaan mennyt tasaisesti kolmen viikon sykleissä, vaan syklit määräytyivät aihetta käsittelevien seminaarien näkökulmasta. Opintojakson puitteissa yksi sykli oli seuraavanlainen:

- Ensimmäisellä viikolla oli seminaari ja opiskelijoiden opetusharjoittelua ohjaavan opettajan ja vertaisryhmän läsnä ollessa. Opetusharjoittelusta, jota tehdään ohjaavan opettajan ja opiskelijaryhmän havainnoissa ohjaustilannetta, käytetään nimitystä ohjaustunti.
- Toisella viikolla oli seminaari ja ohjaustunteja.
- Kolmannella viikolla oli pelkästään ohjaustunteja.

Tutkimuksen kannalta syklit menivät seuraavanlaisesti:

- **Ensimmäinen sykli:** Aloitusseminaari, jossa aiheena oli valmentava mentaliteetti. Keskustelua käytiin workshop- ja ideariihi-menetelmillä. Tämän jälkeen valmentavaa mentaliteettiä lähdettiin huomioimaan opetusharjoittelussa. Ensimmäisen syklin kesto oli yksi viikko.
- **Toinen sykli:** Toinen seminaari, jossa aiheena oli valmentamisen dialogiset menetelmät ja joitain valmentamisen työkaluja. Keskustelua käytiin jälleen workshop- ja ideariihi-menetelmillä. Opetusharjoittelussa valmentavan mentaliteetin huomioimisen lisäksi lähdettiin testaamaan erilaisia valmentamisen menetelmiä. Toisen syklin kesto oli neljä viikkoa. Opiskelijat saivat kuitenkin viikoittain palautetta ja jatkoideoita valmentamiseen, joten kehittämistä tapahtui jatkuvasti, ei pelkästään syklin vaihtuessa.
- **Kolmas sykli:** Kolmas seminaari, jossa aiheena oli uusia valmentamisen työkaluja ja omien kokemusten purkoa. Keskustelua käytiin jälleen työpaja- ja ideariihimenetelmin. Opetusharjoittelussa syvennettiin valmentamista kokonaisuutena huomioimalla uusien valmentamisen työkalujen käyttäminen. Kolmannen syklin kesto oli viisi viikkoa. Opiskelijat saivat edelleen palautetta viikoittain, kuten myös jatkoideoita omien oppilaidensa valmentamiseen. Kehittämistä tapahtui tämän viiden viikon syklin aikana viikoittain.

Kuvio 5 Valmentamisen työkalupakin kehittämisen syklit

Valmentavan opettajuuden ilmiöitä käsitteleviä syklejä oli siis kolme kymmenen viikkoa kestävä kehittämisen aikana. Vaikka valmentamista käsiteltiin vain kolmessa seminaarissa muiden seminaarien kattaessa mm. laulutekniikan osa-alueita ja eri musiikkityylejä, valmentaminen oli keskustelun aiheena jokaisen ohjaustunnin palautekeskustelussa.

Valmentamisen työkalupakkia kehitettiin vaiheittain, eli iteratiivisesti. Tällöin käytettäviä menetelmiä tarkennettiin, täydennettiin tai jopa kokonaan muutettiin sen perusteella, miten ne toimivat käytännössä. Työkalupakin laatiminen oli ketterää kokeilevaa kehittämistä: Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson pop/jazz-laulajien toteutuksen opiskelijat pääsivät testaamaan valmentamisen työkaluja varhaisessa vaiheessa, jolloin palaute menetelmien toimivuudesta saatiin ajoissa mahdollisia muutoksia varten. Lopullinen työkalupakin muoto jäsenyi kehittämistyöprosessin aikana. Tässä vaiheessa arvioitiin, oliko valmentamisen työkalut valittu oikein, palvelivatko ne harjoitusoppilaiden oppimista ja kykenimmekö edistämään oppimista valituilla työkaluilla. Kokeileva kulttuuri luo kehittämistyöhön ja yleensäkin kaikkeen työskentelyyn ketteryyttä ja joustavuutta jatkuvassa muutoksessa olevaan toimintaympäristöön (Poskela, Kutinlahti, Hanhike, Martikainen & Urjankangas 2015, 12–16).

Iteratiivinen arviointiprosessi etenee neuvotteluiden kautta. Neuvotteluissa muodostetaan yhteistä ymmärrystä eri toimijoiden välille: toimijat tarkastelevat omaa toimintaansa ja ajatteluaan eri näkökulmista ja siinä hyödynnetään vertaisuutta mm. benchmarking-tekniikan avulla. Tavoitteena on tehdä kehittämistyötä prosessimaisesti ja vuorovaikutuksellisesti siten, että arviointi ja toiminta vuorottelevat kehittämistyön aikana. (Toikko & Rantanen 2009, 84–85). Tässä kehittämistyössä ohjaustuntien seuranta ja palautekeskustelut olivat täysin verrattavissa yritysmaailmassa käytettävään benchmarking-tekniikkaan. Arviointi ja toiminta vuorottelivat hyvin luontevasti kolmen viikon sykleissä etenevässä opintojaksototeutuksessa.

4.3 Aineistonkeruumenetelmät

Tärkeintä valmentamisen työkalupakin käytännön kehittämistyössä oli havainnointi ja havainnointien dokumentointi. Tutkimuspäiväkirjan pitäminen on yksi tapa dokumentoida havaintoja ja nämä havainnot toimivatkin kehittämistyön aineistona. Valmentamisen työkalupakin havainnointien dokumentointi tapahtui tekemällä muistiinpanoja seminaarissa käydyistä keskusteluista ja opetusharjoittelun seuraamisen aikana tehdyistä huomioista. Kenttävaiheessa tutkija osallistui ryhmän

toimintaan ohjaavan opettajan roolissa. Kanasen (2012) mukaan tällöin voidaan puhua osallistuvasta havainnoinnista. Edellytyksenä osallistumiselle on kuitenkin se, että tutkijalla täytyy olla tietoa, taitoja ja osaamista kyseiseen toimintaan. (Kananen 2012, 49.)

Havainnointi

Kun taustatutkimus oli tehty ja valmentamisen työkalupakin haluttu sisältö oli selvillä, aineiston keruu jatkui tutkijan omalla havainnoinnilla. Kotharin (2004) mukaan havainnointi on perusteltu tutkimuksen työväline, kun se palvelee tutkimuksen tarkoitusta, on systemaattisesti suunniteltu ja tallennettu sekä toteuttaa validiteetin ja reliabiliteetin periaatteita. Havainnointi soveltui valmentamisen työkalupakin kehittämiseen, koska kehittämisen kohteena oli opintojakson sisältö, jossa varsinainen kohde oli harjoitusoppilaan oppiminen. Tutkijan ammattitaito sekä oppimisen että opeteltavan asiaosaamisen suhteen antaa tutkijalle riittävät taidot havainnoida käytettävien menetelmien tehokkuutta, vaikka oppilas itse ei osaisi asioita vielä sanallistaa. (Kothari 2004, 96.)

Kehittämistyön aikana on tärkeää seurata toteutusta tarkasti, jotta prosessia voidaan suunnata ja arvioida yhä uudelleen. Seuranta täytyy perustua dokumentaatioon, joka voi muodostua kehittämistyön epävirallisesta seuraamisesta. Tällaista materiaalia saadaan esimerkiksi päiväkirjoista. (Toikko & Rantanen 2009, 80–81.) Tässä kehittämistyössä opetusharjoittelun seuraaminen tuotti päiväkirjamallista dokumentaatiota aineistoksi. Lisäksi päiväkirjaa täydensi keskustelut opetusharjoittelutilanteiden jälkeen, jolloin opetusharjoittelua tekevä opiskelija pääsi kertomaan myös omista kokemuksistaan käsitelyyn aiheeseen liittyen. Yksityisyyden suojan vuoksi tietoja käsiteltiin hyvin yleisellä tasolla ilman opiskelijoita tai oppilaita yksilöllistävää kuvaamista.

Havainnointi on toimintatutkimuksissa yksi tärkeimmistä tiedonkeruumenetelmistä. Tämä vaatii tutkijalta paljon, sillä hän on mukana käytännön kehittämistyössä toimijana. Hänen täytyy kyetä keräämään tietoa ja pyrkiä olemaan objektiivinen. Riskinä on tutkimustulosten luotettavuuden kärsiminen ja tämä täytyy pyrkiä ottamaan huomioon niin hyvin kuin mahdollista. (Kananen 2009, 67.)

Valmentamisen työkalupakkia kehitettäessä osa havainnoinnista oli suoraa havainnointia. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija seurasi kehittämistyöhön liittyviä keskusteluja ja tilanteita paikan päällä

siten, että havainnointi on ilmeistä (Kananen 2009, 67). Ajoittain opetusharjoittelun seuraaminen tapahtui tarkkailemalla opiskelijan nauhoittamaan videota, jos opiskelija oli estynyt tulemaan paikan päälle normaaliin ohjaustunnin aikaan. Tällöin havainnointi tehtiin jälkikäteen ja opiskelija sai palautteen äänitteenä tai kirjallisesti.

Opetusharjoittelun havainnointi oli osittain myös strukturoitua havainnointia. Tällöin tutkija on ennalta määritellyt ne asiat, joita hän havainnoitaessa seuraa (Kananen 2009, 68). Opetusharjoittelun havainnoinnissa oli määritelty havainnoitaviksi asioiksi valmentamisen osa-alueista valmentavan mentaliteetin ilmeneminen koko tunnin aikana, dialogisten menetelmien käyttö ja valmentamisen työkalujen käyttö. Näiden lisäksi tutkija havainnoi ohjaavan opettajan roolissa myös tuntuunnielmien tekoa ja noudattamista, laulutekniikan ja tyyllilajien sanallistamista, demonstroimista ja ohjaamista, säästystaitoja sekä kappaleen edistämisen ohjaamista.

Seminaarien yhteydessä tapahtuneissa työpaja- ja ideariihityöskentelyissä havainnointi oli osallistuvaa havainnointia. Havainnointi on osallistuvaa, kun tutkija on itse läsnä tutkimustilanteessa ja osallistuu toimintaan. Vaikka tutkijan osallistuminen lisää reaktiivisuutta, eli tutkimustulokset saattavat vääristyä ja objektiivisuus vähentyä, se ei vaikuta toimintatutkimuksen luonteeseen. Toimintatutkimuksessa pyritään muutokseen ja asiantilan parantamiseen, joten ratkaisevassa roolissa on vain saatu tulos ja muutoksen todentaminen. (Kananen 2009, 68–69.)

Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä oli myös osallistavaa havainnointia. Osallistavalla havainnoinnilla tarkoitetaan sitä, että tutkija aktivoi kohdetta toimintaan osallistumisen aikana. Aktiivointi on esimerkiksi toiminnan ohjaamista vaiheesta seuraavaan, jatkovinkkien antamista ja yhteenvetojen laatimista keskustelun ohjaamiseksi. Havainnointia siirretään myös tutkittaville, jolloin kyse on epäsuorasta havainnoinnista. Siinä tutkittavat havainnoivat etukäteen suunnitellulla tavalla toimintaansa ja he kertovat havaintojaan tutkijalle. (Näin onnistut opinnäytetyössä 2021.) Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä käytettiin näitä molempia havainnointimenetelmiä.

Ideariihi on yhteistoimintaan perustuva aineiston keräämisen keino, jota käytetään usein palvelumuotoilussa. Toiminnallisen kehittämisen näkökulmasta se soveltuu mm. ohjeistuksen tai käsikirjan käyttäjälähtöiseen laatimiseen. Ideariihessä voidaan käydä keskusteluja tutkimusongelmaa tai tutkimuskysymyksiä hyödyntäen. Syntyneet ideat ryhmitellään asiakokonaisuuksiin ryhmän

kanssa. (Näin onnistut opinnäytetyössä 2021.) Ideariihityöskentely oli tässä kehittämistyössä osana seminaareja.

Työpajatyöskentelyn tavoitteena on tiedon kokoaminen, ideoiden luominen ja ymmärryksen kasvattaminen. Se vaatii etukäteissuunnittelua ja selkeitä tavoitteita, jotka on esitetty osallistujille selkeästi. Heille täytyy ilmaista, miksi työpaja pidetään ja mihin keskustelujen antia käytetään. Ohjaajan rooli on tunnistaa ongelmakohtia, jakaa puheenvuoroja ja laajentaa näkökulmia. (Näin onnistut opinnäytetyössä 2021.) Valmentamisen työkalupakin kehittämisessä tutkija oli itsekin osa ryhmää, joten ohjaajan roolin lisäksi hänkin osallistui keskusteluun.

4.4 Aineiston analyysimenetelmät

Kehittämistyön viimeistely kaikille instrumenteille soveltuvaksi valmentamisen työkalupakiksi jatkui havainnoinnin perusteella saadun aineiston analysoinnilla. Kaikki saatu tieto haluttiin saattaa yleistettävään muotoon, jotta kukin Instrumenttipedagogiikka 1 -toteutusta opettava osaa hyödyntää materiaalia omien opiskelijoidensa kanssa. Tämä vaati tiedon yleistämistä, toimivien menetelmien valitsemista, toimimattomien menetelmien poisjättämistä ja lopulta opetusmateriaalin laatimisen.

Havainnoinnilla hankittu aineisto täytyi analysoida ennen lopullisen valmentamisen työkalupakin laatimista. Analysointi tarkoittaa aineiston järjestelyä, käsittelyä, muokkaamista ja tiivistämistä. Näiden toimenpiteiden seurauksena aineisto muuttuu muotoaan ja siitä tehdään tulkintaa vastaukseksi tutkimuskysymyksiin. (Kananen 2009, 79–80.)

Laadullisen tutkimuksen aineistoja luokitellaan, jotta voidaan muodostaa yksinkertaistettuja käsitteitä tutkittavasta ilmiöstä. Luokittelussa aineiston tiedosta ei kuitenkaan saa hävitä laadullista sisältöä. Luokittelutavat ovat tutkijakohtaisia ja sen vuoksi sama aineisto voi tuottaa erilaisia luokitteluja. (Kananen 2009, 81–82.) Tässä tutkimuksessa luokittelut olivat valmentavaan mentaliteettiin, dialogiseen vuorovaikutukseen ja valmentamisen työkaluihin jaoteltuja. Selityksiä ilmiöihin etsittiin tietoperustaisesti. Tästä käytetään nimitystä deduktio. Tällöin tutkija tarkastelee aineistoa vahvalla esiyymmärryksellä. (Kananen 2009, 83.)

Hermeneuttinen kehä kuvaa tutkijan ymmärtämisen kehittymistä tutkimuksen aikana. Tutkimuksen alkaessa tutkijalla on tietty ymmärrys aiheesta mutta se laajenee tutkimuksen edetessä, kun tutkija oivaltaa uusia asioita tutkittavasta ilmiöstä. Hän palaa takaisin korjaamaan ja luomaan uusia lähtökohtia kehittämistyölle. Tämä kehämäinen ymmärryksen kehittyminen etenee vaiheittain ja jokaisessa tulkintavaiheessa tutkijan tulkinnat korjautuvat ja syvenevät. Kehämäisyys auttaa tutkijaa irtaantumaan omista ajatuksistaan ja keskittymään tutkittavaan kohteeseen. Tämän ansiosta hermeneuttisella metodilla muodostettu ohje ei ole enää sidoksissa tutkimuksen alussa esitettyihin oletuksiin, vaan lopulta jäljellä on tulkinta, joka kuvaa mahdollisimman uskottavasti tutkittavaa ilmiötä. (Vilka 2021a, 146–147.)

Hermeneuttinen metodi on erinomainen keino saman toimintaympäristön ihmisten toiminta- ja ajattelutavan kehittämiseen. Tutkimusaineiston kanssa käytävä vuorovaikutus on esimerkiksi havainnoinnin aikana tehty alustavat tulkinnat, jotka johtavat seuraavaan tutkimuksen vaiheeseen. Tämän ansiosta tutkijan ymmärrys laajenee vaihe vaiheelta aineistokohtaisesti. Lopullinen tutkimusaineiston ryhmittely, luokittelu ja tulkinta teorian avulla tehdään vasta sitten, kun tutkimusaineisto on kauttaaltaan kerätty. (Vilka 2021a, 148.) Kehittämistoiminnassa aineiston tarkastelu perustuu kehittämistoiminnan kysymyksenasetteluun. Kehittämistyön aineistojen analyysit ovat myös suppeampia kuin perinteiset analyysit. (Toikko & Rantanen 2009, 140.)

Tutkijalta vaaditaan kriittisyyttä ja reflektioivaa asennoitumista, sillä tavoitteena on löytää todennäköisin ja uskottavin ymmärrys siitä, mitä tutkittava on tarkoittanut. Tämä tarkoittaa tutkimusaineistoon palaamista ja tutkimustekstin kirjoittamista koko ajan. Tutkija tarkistaa tutkimustekstiään ja tutkimusaineistoa jatkuvasti ja koittaa laajentaa ymmärrystään koko tutkimuksen ajan. Ehtona hermeneuttisen menetelmän käyttämiselle on, että tutkijalla täytyy olla taustatietoa ja esiymmärrys tutkittavasta aiheesta. (Vilka 2021a, 148–149.)

4.5 Aineiston eettiset lähtökohdat

Aineiston eettisyydessä kiinnitetään huomiota kaikkiin aiheiston keräämisen ja käyttämisen vaiheisiin. Näitä ovat aineiston kokoaminen, sen käsittely, sen säilyttäminen ja myös sen hävittäminen. Hyvän tieteellisen käytännön perusteella kehittämiskohteen ihmisiä täytyy informoida aineiston keräämisestä ja syystä, miksi sitä kerätään. Osallistumisen täytyy perustua suostumukseen sekä osallistujilta että organisaatiolta. (Näin onnistut opinnäytetyössä 2021.)

Valmentamisen työkalupakin kehittäminen esiteltiin ja perusteltiin heti lukuvuoden alussa kehittämisessä mukana oleville opiskelijoille. Kaikilta kerättiin myös kirjallinen tallennuslupa seminaarien taltiointia varten. Lisäksi Jyväskylän ammattikorkeakoulun kulttuurialan päälliköltä kysyttiin lupa valmentamisen työkalupakin kehittämiseen. Yksityisyyden suojan vuoksi kukaan kehittämistyöhön osallistuneista ei ole tunnistettavissa kehittämistyön aineistossa eikä tuloksissa, kaikki havainnot on kirjattu anonymisti ilman osallistujia kuvaavia tietoja. Kaikki tallenteet tuhoetaan, kun kehittämistyö on saatu valmiiksi, opinnäytetyö on arvioitu ja julkaistu.

5 Käytännön kehittämistyö havainnoinnin kohteena

Tässä luvussa esitellään sykleittäin havaintoja seminaarien aikana käydyistä ideariihistä, workshop-keskusteluista ja opetusharjoittelun seurannan aikana tehdyistä havainnoista. Havainnot ovat joko tutkijan omia havaintoja tai opiskelijoiden omia havaintoja opetustilanteista. Havainnot on alun perin kirjattu tutkijan omiin päiväkirjamerkintöihin seminaareista ja opetusharjoittelusta. Havainnot on kirjoitettu syklien jälkeen syklikohtaisiksi havainnoiksi eri teemoihin liittyen.

5.1 Sykli 1: Valmentava mentaliteetti valmentamisen perustana

Valmentamisesta ryhdyttiin puhumaan tammikuun 2024 ensimmäisessä seminaarissa. Aiheen käsittely oli siirtynyt sairastumisen vuoksi joulukuulta tammikuulle. Tämä muutos toi tietoisuuteen riskin siitä, perehtyvätkö opiskelijat joululoman aikana aiheeseen riittävällä tarkkuudella. Seminaarin ennakkotehtäväksi oli annettu tutustua ennalta valittuihin osioihin opinnäytetyöstä ”Vocal coachista todellinen valmentaja: Pop/jazz-laulunopettaja toisen asteen oppilaitoksessa”.

Seminaarin alussa ilmeni, että osa ryhmästä oli unohtanut tehtävänannon. Tämä oli tiedostettu riski ja se kävikin toteen. Koska opintojaksolla on tiukka aikataulu ja valmentamisen työkalupakin kehittämiseen tarkoitettujen seminaarien määrä oli rajallinen, seminaarin toteutus improvisoitiin siinä hetkessä.

Seminaarin alussa käytiin ensin vapaamuotoista keskustelua siitä, mitkä ovat erinomaisen opettajan ominaisuuksia. Valmentavan opettajan ominaisuudet -ilmaisu muutettiin muotoon erinomaisen opettajan ominaisuudet. Sillä haluttiin poistaa opiskelijoilta mahdolliset henkiset esteet osallistua keskusteluun, jos he eivät vielä olisi tienneet, mitä valmentava opettajuus tarkoittaa.

Keskustelu eteni jouhevasti ja sen perusteella laadittiin listaus erinomaisen opettajan ominaisuuksista:

- avoin
- rehellinen
- helposti lähestyttävä
- turvallisen ilmapiirin luova
- ohjeissaan konkreettinen
- ohjeissaan selkeä
- kannustava
- hyvä palautteenantaja: perustellut palautteet oikea-aikaisesti
- haastaa oppimaan ja kehittymään mutta löytää tekemisestä aina hyvää
- aidosti oma itsensä, ei roolia
- energinen
- empaattinen
- kuunteleva
- havainnoiva
- oppilaslähtöinen
- hyvä vuorovaikutustaidoiltaan
- näkee oppilaan potentiaalin ja uskoo oppilaaseen.

Seminaaria jatkettiin keskustelemalla siitä, ovatko yllä mainitut ominaisuudet persoonallisuuden kytköksissä, vai ovatko ne harjoiteltavissa olevia taitoja. Keskustelu oli aktiivista ja kaikki opiskelijat pääsivät sanomaan ajatuksiaan. Keskustelussa päädyttiin siihen, että nämä ovat opittavissa olevia taitoja, jonka jälkeen keskustelimme siitä, miten näitä taitoja voisi harjoittaa.

Opiskelijat oivalsivat, että valmentajan itsetuntemus on tärkeää avoimuuden ja helposti lähestyttävyyden vuoksi. Opettajan asennoituminen itseensä ja omaan keskeneräisyyteensä voi toimia erinomaisena esimerkkinä itsekriittiselle oppilaalle. Kiireettömän ja rauhallisen ilmapiirin luominen oli opiskelijoiden mielestä myös erittäin tärkeää. Tähän vaikutti sekä opettajan tempo, sopivaksi mitoitettu tuntisuunnitelma ja tilan jättäminen keskusteluille. Opettajan tunnetaitojen merkitys tuli myös esille mm. siten, että opettaja voi opetella kuuntelemaan oppilastaan myös rivien välistä. Tarkkaavainen kuunteleminen nousi siis esille hyvin spontaanisti ryhmän keskusteluissa. Opettajan kaikkea tekemistä taustoittava ajatus ”minä haluan auttaa sinua” tuli myös ilmi. Tätä voi harjoitella esimerkiksi ajattelemalla ennen jokaisen tunnin alkua, kuinka voisi tänään auttaa oppilastaan parhaimmalla mahdollisella tavalla. Taulukossa 1 esitellään keskustelun tuloksia.

Taulukko 1 Opiskelijaryhmän näkemys erinomaisen opettajan ominaisuuksista

Opettajan ominaisuus / taito	Kuinka kehittää ko. ominaisuutta / taitoa?
Avoimuus ja läsnäolo	Itsetuntemuksen kehittämisen kautta: osaa suhtautua itseensä armollisesti, halu olla avoin, on asettanut suuntaviivat omaan opettajuuteen: esim. kiireettömyys ja rauhallisuus, kirjaa tuntisuunnitelmaan asti oman aikansa kuulumisten vaihtoon.
Rehellisyys	Hyväksyy, ettei opettajana tarvitse tietää kaikkien vastausta, "kokeillaan"-mentali-teetti.
Helposti lähestyttävyyys	Silmiin katsominen, hymyileminen, tuttavallisuus.
Osaa luoda turvallisen ilmapiirin	Rohkaisee oppilasta sanallisen ja sanattoman viestinnän keinoin aina onnistumisen yhteydessä, yhdessä tekeminen, dialogisuus: oppilas on osallinen tunnin kulkuun, vaihtoehtojen antaminen, pyytää kertomaan, jos jokin ei tunnu hyvältä, pitää ohjat käsissään ja on vastuussa tunnin sisällöstä ja etenemisestä.
Konkreettinen	Antaa yksiselitteisiä ohjeita, tarkentaa, kyselee, selventää.
Selkeä	On tempoltaan oppilaan kanssa samalla tasolla, on yksiselitteinen ohjeissaan.
Kannustava	Antaa jatkuvasti palautetta sanallisesti tai sanattomasti onnistumisista, esim. "hyvä!", "juuri noin!", "mahtavaa!" tai näyttää esim. peukkaa.
Hyvä palautteen antaja	Kehuu aina perustellen ja heti tekemisen jälkeen.
Haastaa oppimaan tsemppaavalla tavalla	Kesken harjoituksen voi reagoida välittömästi, kun oppilas onnistuu.
Aidosti oma itsensä	Luottaa siihen, että oma osaaminen riittää ja kaikki voivat olla erinomaisia opettajia omiana itsenään, ketään ei tarvitse matkia.
Energinen	Pitää huolta itsestään ja omasta hyvinvoinnistaan, jokaisella tunnilla on halu auttaa oppilasta onnistumaan.
Empaattinen	Osaa joustaa tuntisuunnitelmasta, jos oppilaalla on esim. huono päivä, osaa sanoa "ymmärrän".
Kuunteleva	Kyselee oppilaalta paljon myös tarkentavia kysymyksiä, kuuntelee ja osoittaa kuuntelemista, katsoo silmiin keskustelun aikana.
Havainnoiva	Kuuntelee oppilasta myös rivien välistä, kyselee tarkentavia kysymyksiä.
Oppilaslähtöinen	Käyttää aika tuntisuunnitteluun juuri kyseistä oppilasta ajatellen, mikä lähestymistapa käsiteltävään asiaan palvelee häntä parhaiten.
Hyvä vuorovaikutustaidoiltaan	Kyselee, kuuntelee, reagoi kuulemaansa, katsoo silmiin, on läsnä.
Näkee oppilaan potentiaalın ja uskoo häneen	Aina ajatuksena "minä haluan auttaa sinua!".

Keskustelun aikana opiskelijaryhmän kaikkia jäseniä osallistettiin kertomaan ajatuksiaan. Hyvin pian huomattiin, että erinomaisen opettajan ominaisuudet muistuttavat valmentajan ominaisuuksia, joita käsiteltiin luvussa 3.1 Valmentava mentaliteetti. Hyvän valmentajan ominaisuuksista etenkin valmentajan taito olla valmennettaviensa kanssa oikealla asenteella ilmeni opiskelijaryhmän keskustelussa hyvin vahvasti. Myös kysymysten esittämisen tärkeys ja hyvät vuorovaikutustaidot nousivat opiskelijoiden keskustelussa esille. Opiskelijaryhmän keskustelu korosti ennen kaikkea opettajuutta ja heidän kokemuksiaan instrumenttiopetuksesta oppijan roolissa. Erot teoreettiseen viitekehykseen ilmenivät mielestäni esimiestyön ja opettajuuden luonne-eroista, joten se huomioiden tilanteen improvisoitu ohjaaminen tuossa hetkessä onnistui riittävän hyvin ja seminaarille asetetut tavoitteet saavutettiin.

Ensimmäisen seminaarin loppuun ehdittiin vielä avata keskustelu kysymisen merkityksestä, jota jatkettiin seuraavassa seminaarissa. Tälle seminaarikerralle annettiin valmistautumistehtäväksi tutustua jo aiemmin pyydettyyn materiaaliin ja etenkin siinä esitettyihin valmentamisen konkreettisiin menetelmiin.

Seminaarin jälkeen ryhmän opiskelijat pitivät harjoitusoppilaidensa kanssa ohjaustunteja. Tästä kerrasta eteenpäin vertaispalautteessa ja ohjaavan opettajan palautteessa huomioitiin myös valmennuksellisia ominaisuuksia. Tämä oli todella hyödyllistä, että palautetta lähdettiin antamaan heti, jotta käsitellyt asiat jäivät mieleen ja opiskelijat alkoivat pohtimaan valmentavan opettajan ominaisuuksia suhteessa omaan tekemiseensä. Heidän ajatustensa herättäminen näiden ominaisuuksien olemassaoloon toi samoja ominaisuuksia heissä selkeämmin esille.

Ensimmäinen sykli oli kestoaltaan vain yhden viikon mittainen. Tämä johtui siitä, että ehdimme käsitellä vasta yhtä teemaa, valmentava mentaliteetti. Näitä asioita tiedettiin tulevan huomioiduksi kaikissa tulevilla sykleillä, joten valmentavat työkalut voitiin ottaa heti seuraavalla viikolla seminaarin aiheeksi ja ohjaustunneilla testattaviksi.

5.2 Sykli 2: Dialoginen vuorovaikutus ja valmentamisen työkaluja

Toinen sykli alkoi valmentamista käsittelevällä seminaarilla, jonka aiheena olivat dialogisen vuorovaikutuksen tärkeimmät kulmakivet ja ennalta valitut valmentamisen työkalut. Toinen sykli kesti

viisi viikkoa. Syklin aikana valmentavaa mentaliteettia ja valmentamisen työkaluja testattiin käytännössä erilaisissa oppimistilanteissa ja niitä havainnoitiin viikoittaisten ohjaustuntien aikana.

Toisen syklin aloittaneessa seminaarissa kaikki ryhmän jäsenet pääsivät kertomaan omia ajatuksiinsa ja luomaan yhteistä käsitystä valmentamisesta. Tällä kertaa kaikki ryhmän jäsenet olivat valmistautuneet seminaariin annetun ohjeistuksen mukaisesti. Pohjatieto aiheesta oli hyvin omaksumattu sekä ensimmäisen syklin seminaarin että valmentamisen työkaluihin tutustumisen ansiosta. Keskustelu oli jälleen osallistavaa ja aktiivista.

Keskustelun aikana ryhmä nosti esille valmentamisen työkaluista kysymysten esittämisen ja kuuntelemisen taidot. Hyvin nopeasti esiin nostettiin kysymysten esittämisestä olennainen asia: aktivoivat kysymykset. Avoimet kysymykset aktivoivat oppilasta kertomaan enemmän. Keskustelua käytiin myös kuuntelemisen tärkeydestä ja jatkokysymysten esittämisestä. Keskustelua herätti etenkin hyvin yleisen laulutunnilla esitetyn kysymyksen ”Miltä äskeinen tuntui?” kaksoismerkitys. Joku tulkitsee kysymyksen siten, että hän kuvailee fyysisiä tunteita ja joku toinen siten, että hän kertoo mitä tunteita tekeminen herätti. Kysymyksen asettelua voikin tarkentaa siten, että kysykin ”Miltä äskeinen tuntui kurkunpäässä/kehossa?” tai ”Mitä tunteita äskeinen herätti?”. Tai mikäli opettaja haluaa kuulla kattavan vastauksen, hän voi kysyä ”Mitä äskeinen tuntui, niin fyysisesti kuin henkisesti?”. Opettajan vuorovaikutuksen selkeyttä ja yksiselitteisyyttä korostettiin paljon.

Keskustelua nousi myös rytmisyydestä, opettajan temposta suhteessa oppilaaseen. Toiset ovat hitaampitempoisia ja toiset nopeampitempoisia suhteessa itseensä. Tässä vaiheessa seminaaria keskustelua käytiin myös muiden oppilasta ja opettajaa erottavien piirteiden huomioinnista. Nämä kaikki piirteet ovat sellaisia, että opettajan tiedostaessaan omat ominaisuutensa, hän voi mukautua oppilaaseensa entistä paremmin. Useilla ryhmän jäsenillä oli kokemuksia erityyppisistä ihmisistä ja heidän kanssaan toimimisesta. Tämän ansiosta saimme aikaan listauksen sellaisista ominaisuuksista, joihin opettaja voi itse omassa tekemisessään vaikuttaa:

- tempo nopeampi suhteessa oppilaaseen
- tempo hitaampi suhteessa oppilaaseen
- asiakeskeisempi kuin oppilas
- tunteikkaampi kuin oppilas
- vakavampi kuin oppilas
- huumorintajuisempi kuin oppilas

- hitaammin lämpenevä kuin oppilas
- nopeammin lämpenevä kuin oppilas.

Keskustelun herättämänä laadittiin ohjeita siihen, kuinka edellä mainituista ominaisuuksista huolimatta jokainen opettaja voi muokata toimintaansa oppilaslähtöisemmäksi. Tärkeintä on se, että opettaja tulee itse tietoiseksi omista piirteistään. Vasta sen jälkeen näitä ohjeita voi hyödyntää dialogisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi. Ohjeet esitetään taulukossa 2.

Taulukko 2 Opettajan tietoisuus omista ominaisuuksistaan ja piirteistään on avainasemassa dialogisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi.

Opettajan ominaisuus / piirre suhteessa oppilaaseen	Kuinka mukauttaa itseään oppilaslähtöisemmäksi?
Tempo nopeampi suhteessa oppilaaseen	Opettelee sietämään hiljaisuutta, antaa oppilaalle aikaa miettiä vastausta ja kertoo se rauhassa ilman keskeyttämistä.
Tempo hitaampi suhteessa oppilaaseen	Sanallistaa ohjeen rauhassa, kertoo selkeästi mitä tehdään, esim. "katso ja kuuntele mitä minä teen ja vasta sen jälkeen toista sama perässä", tai "Tehdään ensin tekniikkaharjoituksia, minä näytän esimerkin ja toista sinä perässä. Sen jälkeen jutellaan siitä, mitä ajatuksia sinulle harjoituksen aikana heräsi."
Asiakaskeisempi kuin oppilas	Huomioi oppilaan tunnetiloja, kysyy välillä esim. "Mitä ajatuksia tämä herättää?". Osoittaa kuuntelemista, on läsnä.
Tunteikkaampi kuin oppilas	On selkeä ja yksiselitteinen. Perustelee kertomansa ja havaintonsa.
Vakavampi kuin oppilas	Huomioi oppilaan huumorin esim. naurahtamalla vitsille.
Huumorintajuisempi kuin oppilas	On asiallinen ja ystävällinen.
Hitaammin lämpenevä kuin oppilas	Ymmärtää oppilaan lähtökohdan, hän ihailee opettajansa osaamista ja luottaa siihen.
Nopeammin lämpenevä kuin oppilas	Antaa oppilaalle aikaa ja tilaa muodostaa luottamussuhde.

Valmentamisen työkaluista seminaarissa käsiteltiin visualisointi, roolipeli, videointi ja äänittäminen, positiivinen itsepuhe ja kirjoittaminen. Näistä käytiin opiskelijalähtöistä keskustelua ja kaikkia

ryhmän jäseniä osallistettiin kertomaan ajatuksistaan ja mielipiteistään. Valmentamisen työkaluista kielikuvien tutkiminen, tarinankerronta sekä visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti jätettiin käsiteltäväksi myöhemmin kevätlukukauden aikana kolmannen syklin seminaarissa.

Visualisaatio

Visualisaatiosta keskustellessa löytyi useita näkökulmia sen hyödyntämiseen. Toisaalta visuaalisesti voidaan osoittaa jotain sellaista, mitä ei itse voida nähdä. Tällaiseen hyvä esimerkki voi olla vaikkapa YouTubesta löytyvä video, jolla mieshenkilö laulaa magneettikuvaksessa samasta kappaaleesta saman fraasin neljällä eri tyyllilajilla. Tämä tuo visuaalisesti esille sen, mitä ääntöväylässä tapahtuu eri äänteiden ja sointimuodostusten aikana. Jos oppilaan on esimerkiksi haastavaa hahmottaa kielen tai pehmeän kitalaen asentoa, videolta voi nähdä, kuinka ne liikkuvat ääntämisen aikana.

Visualisaation hyödyntämisestä pop/jazz-laulunopetuksessa ryhmä nosti esiin teknisten haasteiden ylittämisen. Tällaisessa tilanteessa opettaja voisi esimerkiksi pyytää oppilasta sulkemaan silmänsä ja kuvittelemaan haastavan asian onnistuvan. Tarkalla sanallisella ohjaamisella ja kysymysten esittämisellä oppilas pääsisi kokemaan onnistumisen tunteen ja löytämään mieleensä rentouden haastavan asian suhteen. Mielenrauha luo myös kehoon rentoutta, joka on laulutekniikan harjoittelussa olennaista.

Visualisoinnin merkitys koettiin hyväksi myös esiintymisjännityksen purkamisessa ja oppilaalle vieraan musiikkityylin omaksumisessa. Opettaja voi pyytää oppilasta laittamaan silmät kiinni ja kuvittelemaan itsensä esimerkiksi stadionkeikalle esiintymään kymmentuhatpäisen yleisön eteen. Opettaja voi sanallisella ohjauksella myös luoda mielikuvia eri tyyllilajien ominaispiirteistä ja visualisoinnin keinoin saattaa oppilaan turvallisesti siihen ympäristöön. Tällä tavalla ujustakin oppilaasta saataisiin esiin esimerkiksi rockmusiikkiin vahvasti liittyvää energiaa ja itsevarmuutta. Keskustelun aikana visualisointi ja roolipeli menivät aiheina jokseenkin päällekkäin ja huomattiin, että ne voivat liittyä toisiinsa hyvinkin vahvasti.

Roolipeli

Roolipelistä keskustellessa esille nousi mm. artisti Beyoncé'n alter ego, Sasha Fierce. Ryhmässä tiedettiin, että Beyoncé on kehittänyt itselleen tietoisesti alter egon, jotta hänen oma ujoutensa ei vaikuttaisi hänen lavaesiintymiseensä ja rohkeaan tarinankerrontaan. Samalla tavalla opettaja voi auttaa roolipelin kautta oppilastaan löytämään itsestään sellaisia piirteitä, jotka auttavat erityylisten kappaleiden tai musiikkityylien tulkinnessa. Hyvin suuri käyttökohde tälle nähtiin musikaalikappaleiden kohdalla: kuka, mitä, missä, kenelle, miksi laulaa? Rooliin meneminen on musikaalikappaleissa myös yksi opeteltava asia.

Roolipelistä puhuttiin myös itsekritiikin vähentämisen työkaluna. Useamman ryhmän opiskelijan oppilas on hyvin itsekriittinen kehittymisensä ja tekemisensä suhteen. Roolipeli voisi auttaa tällaisten oppilaiden itseensä kohdistuvan myötätunnon kehittämisessä esim. siten, että oppilas ja opettaja vaihtaisivat rooleja keskenään. Oppilas joutuisi siis antamaan itselleen palautetta, kuten opettajansa sen tekisi.

Videointi ja äänittäminen

Videointi ja äänittäminen olivat ryhmälle ennalta tutuimmat valmentamisen työkalut. Näiden työkalujen käyttö on hyvin vahvasti laulunopettamisessa ja -opiskelussa mukana, vaikka tietoisuutta valmentamisesta ei olisikaan. Nämä työkalut sopivat hyvin niin aloittelijan kuin pidemmälle edenneen oppilaan opettamisessa.

Videointia ja äänittämistä koettiin olevan hyödyllistä käyttää silloin, kun oppilas kokee onnistumisen esim. teknisen haasteen tai kappaleessa olevan haastavan kohdan kanssa. Videoimalla onnistumisen oppilas pääsee itsekin näkemään ja kuulemaan, mitä hän teki ja miltä hän kuulosti onnistumisen aikana. Tämä edesauttaa onnistumista myös jatkossa, koska hänellä on tallenne, jolta tarkistaa miten haastava kohta pitikään laulaa. Myös pelkkä ääniraidan tallentaminen voi tähän riittää, jos haasteena on ollut jokin ei-näkyvä osa laulutekniikkaa.

Opettaja voi käyttää videointia myös siihen, että oppilaalle jää tallenne esimerkiksi opettajan tekemästä huolellisesti artikulaatiosta. Videolta oppilas esimerkiksi näkee, missä asennossa opettajan

kieli ja huulet ovat ja miltä opettajan sointi kuulostaa näillä artikulointiasetuksilla. Käyttämällä videota tällä tavalla, oppilas voi harjoitella myös kotona laadukkaammin.

Videoinnin ja äänittämisen hyödyistä ryhmässä nousi esille myös oppilaan kehittymisen osoittaminen. Opettaja voi esimerkiksi ottaa tallenteen lukuvuoden alussa ja lukuvuoden lopussa, jotta oppilas näkee ja kuulee koko lukuvuoden aikana tapahtuneen kehityksen. Toisaalta tallenteet voidaan ottaa myös saman tunnin aikana, jolloin oppilas huomaa kehityksen jo yhden tunnin aikana tehdystä huolellisesta tekniikkaharjoittelusta.

Taltiointia pidettiin myös hyvänä tapana auttaa oppilasta ymmärtämään fyysisen tekemisen ja kuulokuvan yhdistämisessä. Uusia asioita opiskellessa keskittyminen tekniikkaan voi viedä kaiken huomion, jolloin hän ei havaitse oman sointinsa laatua. Tallenteen avulla oppilaalle voidaan osoittaa, että esimerkiksi lauluasennon ja kehon rentouden merkitys soinnin laatuun on huomattava.

Positiivinen itsepuhe

Ryhmässä todettiin hyvin pian, että positiivista itsepuhetta voisi harjoittaa jokaisella laulutunnilla oppilaiden kanssa. Laulajilla koettiin olevan paljon itsekritiikkiä, joka vie iloa onnistumisilta. Positiivinen itsepuhe koettiin olevan myös sellainen, johon opettaja voi vaikuttaa sekä kysymysten asettelulla että omalla suhtautumisellaan itseensä ja kuinka itsestään tunneilla puhuu. Eräs opiskelija nosti esille oman kokemuksena oppilaana, kun opettaja puhui itsestään negatiivisesti. Tämä näkökulma herätti paljon keskustelua ja pohdintaa siitä, kuinka tärkeää opettajan on itse olla itselleen armollinen ja hyväksyvä.

Positiivinen itsepuhe voi alkaa muodostua opettajan esittämällä tarkoin valittuja kysymyksiä. Esimerkiksi ”mikä oli hyvää?” tai ”mistä itse tykkäsit eniten?” voivat auttaa oppilaan kääntämään huomionsa onnistumisiin kehityskohtien sijaan. Opettaja voi myös ohjata oppilaan ajattelua kysymällä miltä kappale tuntui laulaa ensimmäisellä kerralla ja miltä se tuntui laulaa laulutekniikan tai fraseerauksen hiomisen jälkeen. Opettaja voi siis auttaa oppilaan huomion kohdistamisessa ja hyvien asioiden löytämisessä suunnittelemalla etukäteen, millä kysymyksillä oppilas joutuu vastaamaan halutulla tavalla.

Opettajan näyttämän esimerkin koettiin myös olevan isossa roolissa oppilaan itsepuheen kehittämisessä. Kun opettaja puhuu itsestään kauniisti, kertoo esimerkkejä omasta laulajana kehittymisestään ja omasta nykyhetkestään keskeneräisenä mutta silti taitavana laulajana, oppilaan ymmärrys kasvaa myös sen suhteen, että laulajana kaikki ovat aina keskeneräisiä. Jokainen päivä on erilainen, kun oma keho on instrumenttina.

Kirjoittaminen

Kirjoittaminen valmentavana työkaluna oli myös tuttu oppimisen väline ryhmässä. Kirjoittamista voi hyödyntää esimerkiksi pyytämällä oppilasta pitämään oppimispäiväkirjaa joko satunnaisesti tai säännöllisesti. Lisäksi oppilasta voi pyytää kirjoittamaan tehdyt tekniikkaharjoitukset muistiin jokaisen tunnin aikana.

Ryhmässä nousi keskusteluun myös tavoitteiden ja saavutusten kirjaaminen. Tavoitteet voisi kirjata esimerkiksi lukuvuoden alussa ja puolivuositain palata niihin ja kirjata ylös kaikki saavutukset. Oppilaan itse kirjoittaessa tavoitteita ja saavutuksia hänen sitoutuneisuutensa ja osallisuuden kokemuksiensa voisivat kasvaa ja lisäksi tämä edesauttaisi positiivista itsepuhetta.

Ensimmäisen syklin ohjaustunneilla niin tekemisessä kuin palautekeskustelussa keskityttiin valmentavaan mentaliteettiin ja oppilaan kohtaamisen taitoon. Toisen syklin aikana olleet ohjaustunnit syvensivät opiskelijoiden valmentajuutta konkreettisten työkalujen hyödyntämisellä, joten myös niistä puhuttiin enemmän. Ryhmässä ideoitiin, millainen työkalu voisi auttaa oppilasta saavuttamaan tavoitteensa. Toisen syklin aikana ryhdyin ohjaavan opettajan roolissa antamaan jatko-ohjeena vinkkejä jonkun tietyn valmentavan työkalun käyttöön.

Toisen syklin aikana valmentavan mentaliteetin osa-alueet alkoivat ilmetä opiskelijoiden tekemisessä ja vertaispalautteissa koko ajan vahvemmin ja vahvemmin. Opiskelijat osasivat tunnistaa ja sanallistaa sekä omasta että toistensa opetustilanteista luottamukseen ja turvallisuuden tunteeseen liittyviä asioita, joihin opettaja voi vuorovaikutustilanteessa vaikuttaa. Silmiin katsominen, ymmärrys ja empatian osoittaminen, selkeä sanallinen ja sanatön viestintä, oman tempon mukauttaminen oppilaaseen sekä kannustava ja perusteltu palaute oppilaan tekemisestä nousivat ennen kaikkea esille. Tässä listaus esille nousseista konkreettisista huomioista:

- Silmiin katsominen.
- Hymyily, iloisuus, lämminhenkisyys.
- Kuulumisten kysyminen.
- Oppilaan ehdoilla meneminen, vaaditaan sopivasti.
- Kärsivällisyys ja ymmärrys.
- Sanallistaminen: "Minä autan sinua".
- Yksiselitteisyys: tarkat ohjeet.
- Sanallinen ja sanaton viestintä tukevat toisiaan, ohjataan myös keholla matkimisen avulla.
- Oikea-aikainen palaute.
- Perusteltu palaute - myös kehu perustellaan.
- Ollaan rinnalla: "Minäkin olen joutunut opettelemaan tätä ihan samaa asiaa".
- Oma innostuminen oppilaan onnistumisista.
- Oman tempon mukauttaminen oppilaaseen nähden.

Opiskelijat alkoivat toisen syklin aikana kiinnittää huomiota sekä omassa opetuksessaan että vertaisarvioinneissa vuorovaikutustaitoihin koko ajan enenevässä määrin. Ensi alkuun palautteet ja huomio kohdistui kysymysten esittämiseen, kuuntelemiseen ja jatkokysymyksiin mutta viikkojen edetessä huomiota osattiin antaa muihinkin vuorovaikutuksen osatekijöihin. Etenkin palautteenantoon, sen oikea-aikaisuuteen ja perustelemiseen kiinnitettiin huomiota viikko viikolta enemmän. Myös läsnäoloon, katsekontaktin hakemiseen, kommunikoinnin selkeyteen ja yksiselitteisyyteen osattiin antaa huomiota. Tässä taustalla on varmastikin tutkijan oma kokemus valmentamisesta ja opiskelijat oppivat kiinnittämään näihin asioihin huomiota tarkkailemalla myös tutkijan antamia palautteita.

Toisen syklin aikana useamman oppilaan kanssa kokeiltiin visualisaatiota, roolipeliä, videointia tai äänittämistä ja positiivista itsepuhetta. Visualisaatio oli apuna hetkeen rauhoittumisessa: opiskelija pyysi oppilastaan sulkemaan silmänsä ja hengittämään rauhallisesti, samalla kun hän kuvaili kaunista ja rauhallista suomalaista metsämaisemaa. Visualisaatio myös auttoi tekniikkaharjoituksen onnistumisessa: opiskelija pyysi esimerkiksi oppilastaan kuvittelemaan jumppakuminauhan sitkeän venymisen ja palaamisen lähtötilanteeseen kuvaamaan haluttua sitkeyden ja joustamisen tunnetta kehossa liukuharjoituksen aikana.

Roolipeli työkaluna auttoi yhtä oppilasta löytämään rockmusiikkiin vaadittavaa energiaa: opiskelija hyödynsi sekä visualisointia että roolipeliä ohjatessaan kysymysten avulla oppilasta ison energian ja tunnelatauksen äärelle, jota stadionesiintymisissäkin aistitaan. Äänittämistä onnistumisten ää-

rellä kokeiltiin myös ja eräs opiskelija teki sopimuksen oppilaansa kanssa siitä, että saa niin sanotusti salanauhoittaa tekniikkaharjoituksia ja laulamista tunnin aikana, jotta oppilaalle ei tule ”punaisen napin kammoa”, eli jännitystä äänittämistilanteessa. Myös positiivinen itsepuhe tuli käyttöön monen oppilaan kanssa pysyväksikin työkaluksi: tunnin lopussa oppilas saa antaa itselleen palautetta ajatuksella, mikä onnistui tunnilla oikein hyvin. Kaikki kokeillut työkalut toimivat hyvin ja opiskelijat ottivat monet näistä työkaluista jopa viikoittaiseen käyttöön.

5.3 Sykli 3: Lisää valmentamisen työkaluja ja kokemuksia

Kolmas sykli alkoi seminaarilla, jossa keskusteltiin lopuista ennalta valituista valmentamisen työkaluista ja miten ne voisivat palvella instrumenttiopetusta. Nämä työkalut olivat kielikuvien tutkiminen, tarinankerronta sekä visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti. Uusien työkalujen käyttökohteiden lisäksi seminaarissa keskusteltiin tähänastisista kokemuksista valmentavasta mentaliteetista ja jo tähän mennessä käytössä olleista valmentamisen työkaluista kertyneiden kokemusten myötä.

Kielikuvien tutkiminen

Ryhmä osasi heti nimetä tilanteita, joissa kielikuvien tutkiminen on tärkeä työkalu instrumenttitunnilta. Esimerkiksi tekniikka-asioita läpikäydessä oppilas ei välttämättä ymmärrä asioita ja termejä samalla tavalla kuin opettaja. Etenkin laulun suhteen Internet on täynnä erilaista termistöä, joka saattaa johtaa aloittelevia ja myös pidemmällä olevia laulunharrastajia harhaan. On tärkeää, että opettaja osaa lähteä kysellen kartoittamaan, mikä ajatus oppilaalla on mielessään ja miten hän asian tai termin ymmärtää. Kysymisen ja kuuntelemisen taidot nousivat keskustelussa esiin ja etenkin tarkentavien kysymysten merkitystä korostettiin.

Tarinankerronta

Tarinankerronta ei herättänyt paljoa keskustelua ryhmässä. Se yhdistettiin keskustelussa visualisaatioon ja roolipeliin. Tästä nousi esimerkkinä keskusteluun sellainen tilanne, jossa oppilas ei ole tyytyväinen siihen miltä kuulostaa lauluharrastuksen alussa. Tarinankerronta voisi auttaa siten, että opettaja voi sanoittamisen avulla luoda uskoa taitojen kehittymiseen faktoihin ja esimerkiksi omiin kokemuksiinsa perustuen.

Visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti

Visuaalinen ja taiteellinen aktiviteetti tuntui aluksi vieraalta ryhmän jäsenille mutta keskusteluun saatiin pari hyvää näkökulmaa. Esimerkiksi haastavalta tuntuvan tekniikkaharjoituksen piirtäminen tai maalaaminen voisi auttaa ilmiön kokemisessa. Tällainen tekniikkaharjoitus olisi esimerkiksi i-liuku, jonka aikana oppilas voisi piirtää katkeamattoman kaaren ylöspäin ja takaisin alaspäin äänen mukana. Tämä voisi konkretisoida oppilaalle äänihuulten saumatonta venymistä ja palautumista. Lisäksi ryhmässä keskusteltiin kappaleen tunnetilojen värittämisestä merkityksen luomisessa tulkinnalle ja kappaleen opettelua edeltävässä kuunteluvaiheessa musiikkimaalauksen tekemisestä. Myös tanssiminen kappaleen rytmisen osuuden hahmottamisessa nostettiin esille, mikä onkin erittäin tärkeää tyyllilajiosaamisen kannalta. Lisäksi ryhmässä keskusteltiin improvisoisesta, joka on hetkessä syntyvää, luovaa taiteellista toimintaa. Improvisointitaidot kuuluvat myös monessa oppilaitoksessa opetussuunnitelmaan, joten se kuuluu sinällään jo nyt instrumenttiopetukseen.

Kokemukset valmentamisesta

Kokemukset valmentavasta mentaliteetista ja sen mukaan toimimisesta opetustilanteissa olivat tutkimuksen kannalta rohkaisevia. Opiskelijat kokivat olevansa enemmän oppilaan rinnalla kulkevia ”äänen personal trainereita” kuin auktoriteettisia opettajia, vaikka koko ajan oppilaan tavoitteet olivatkin ohjaamassa toimintaa. Opiskelijat pohtivat paljon opettamista siitä näkökulmasta, mikä motivoi ja innostaa heidän oppilaitaan. Myös asioiden ilmaisun yksiselitteisyys ja oppilaslähtöisyys olivat nousseet merkittävään rooliin tuntisuunnittelussa ja oppilaiden kohtaamisessa. Valmentavan mentaliteetin mukaisen toiminnan nähtiin olevan konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen pohjautuvaa, oppilasta aktivoivaa tekemistä, jossa empatia ja yksilöllistäminen olivat taustajajatuksena kaikkea tekemistä kannattelevan ”minä haluan auttaa sinua” -ajatuksen kanssa.

Kokemukset valmentamisen työkaluista

Kokemukset käytössä olleista valmentamisen työkaluista olivat myös positiivisia niin tutkimuksen kuin oppimistilanteiden näkökulmasta. Opiskelijat olivat opetelleet kyselemään enemmän ja nimenomaan oppilaita aktivoivia kysymyksiä. Lisäksi opiskelijat olivat oppineet myös herättelemään

itsereflektiota oppilaissaan kyselemällä aktivoivia kysymyksiä myös onnistumisten äärellä. Opiskelijoiden kysymisen ja kuuntelemisen taidot olivat karttuneet huomattavasti, ja he olivat oppineet kyselemään enemmän tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi he olivat oppineet kannustamaan oppilaitaan ohjaamalla heitä kiinnittämään huomiota enemmän onnistumisiin ja positiivisiin asioihin.

Valmentamisen työkaluista hyödyllisimmiksi koettiin visualisaatio ja roolipeli, joita käytettiin jopa rinnakkain, videotointi ja äänittäminen sekä positiivinen itsepuhe. Näitä työkaluja käytettiin parhaimmillaan jokaisella instrumenttitunnilla joko lauluteknisen asian havainnollistamiseen, musiikkalikkappaleessa roolihahmoon asettautumiseen, onnistumisten osoittamiseen ja osaamisen karttumisen konkretisointiin. Näitä työkaluja käytettiin paljon myös ohjaustunneilla, joita seuratessa ryhmän muut opiskelijat näkivät valmentamisen työkalujen käyttämistä myös käytännössä.

Taulukko 3 Kokemuksia käytännön tekemisestä kolmannen syklin alussa

Kokemuksia käytännön tekemisestä	
Valmentava mentaali-teetti	<p>Ajattelutavan muutos: auktoriteettisesta opettajasta coachiksi, äänenkäytön personal trainer.</p> <p>Opettajuutta, joka on oppilaslähtöistä.</p> <p>Konstruktiiivinen oppimiskäsitys, jossa oppija on aktiivisessa roolissa.</p> <p>Empatia ja oppilaslähtöisyys taustalla.</p> <p>"Minä haluan auttaa sinua" -ajatus.</p> <p>Valmennetaan oppilaan tavoitteet mielessä.</p> <p>Asettuu samalle tasolle oppilaan kanssa, auttaa ymmärtämään ja oivaltamaan.</p> <p>Eteneminen oppilaan tarpeiden mukaisesti.</p>
Kuunteleminen ja kysymysten asettelu	<p>Oppilaat kertovat omalla tavalla/sanoilla, tarkennellaan kysymyksillä.</p> <p>Esim. "Miltä tuntuu?", "Mitä teit eri tavalla?", "Miten koit tämän?", "Miltä tämä tuntui kehossa?", "Miltä tuntui kurkunpäässä?", "Mitä havaintoja teit tästä kierroksesta?"</p> <p>Kysymysten avulla ohjataan oppilaan huomiota haluttuun asiaan.</p> <p>Kysymysten avulla autetaan kiinnittämään huomiota positiivisiin asioihin.</p> <p>Oppilaan informointi kysymysten käyttämisestä: kyselen, jotta voin auttaa.</p>
Visualisointi	<p>Toimii hyvin, kun löytää mikä toimii oppilaalle. Esim. ylväs mänty, lantioon asti vahva ja voimakas.</p> <p>Laulutunnin alussa hyvä keino rentoutumiseen ja maadoittumiseen.</p> <p>Musikaalikappaleessa roolihahmoon asettautuminen esim. tilanteen ja ympäristön kuvailulla.</p> <p>Analyyttinen ja emotionaalinen taso yhtä aikaa: ensin faktaa, sitten mielikuvia.</p> <p>Adjektiivien miettiminen etukäteen, millä sanoilla löydetään haluttu mielikuva.</p>
Roolipeli	<p>Hahmon kautta kappaleen laulaminen: "Millainen hahmo puhuu ja kertoo?"</p> <p>Esim. musikaalikappaleen hahmo, itsevarma rokkistara.</p> <p>Esiintymistilanteen kuvittelemisen esiintymisjännityksen hillitsemiseksi.</p>
Videointi/äänittäminen	<p>Äänittäminen onnistumisen hetkellä.</p> <p>Kotona tai tunnilla nauhoitettujen videoiden katsominen yhdessä.</p> <p>Oppilas pyytää opettajaansa nauhoittamaan lauluaan, jotta saa kuulokuvan soinnin laadusta, helpompi hahmottaa opettajasta kuin YouTubesta.</p> <p>Teknisen asian ohjeistus ja suorittaminen.</p> <p>Kehittymisen osoittaminen.</p> <p>Tallentaminen ja kuuntelu tulevaisuudessa, kun osaamista on karttunut lisää.</p>
Positiivinen itsepuhe	<p>Kysymykset apuna: "Mikä tänään toimi?", "Missä onnistuit?", "Anna itsellesi hyvää palautetta".</p> <p>Aidosti ja energisesti annettu positiivinen palaute opettajalta on merkityksellinen.</p>
Kirjoittaminen	<p>Tekniikkaharjoitusten kirjoittaminen, oivallusten kirjoittaminen, apusanojen ja tunnetilojen kirjaaminen.</p>

Ohjaustunteja ja vertaisarviointeja havainnoidessa kolmannen syklin aikana huomattiin, että valmentamisesta on selkeästi tullut pysyvä ja tärkeä osa opiskelijoiden opetusta. He panostivat oppilaan kohtaamiseen, luottamukseen, tilanteeseen rauhoittumiseen ja läsnäoloon. Monipuolisten kysymysten avulla oppilaista saatiin enemmän tietoa, mm. miltä jokin laulutekninen asia tuntuu ja missä päin kehoa, kuten myös mielikuvatasolla, kun etsittiin rock-kappaleeseen sopivaa energiaa ja itseluottamusta tai ylä-ääniin tarvittavaa kirkkautta ja kepeyttä. Valmentamisen työkaluja käytettiin paljon ja selvästi huomattiin, mitkä työkalut tuottivat nopeasti tulosta. Näitä työkaluja käytettiin uudestaan ja uudestaan.

Kolmannen syklin aikana olleiden ohjaustuntien vertaispalautteista havaittiin, että opiskelijat huomioivat toistensa tekemisessä valmentavaa mentaliteettia ja keinoja yhä selkeämmin. He osaavat sanallistaa vuorovaikutustaitoihin ja läsnäoloon liittyviä hienovaraisiakin seikkoja ja oppivat toisiltaan uusia tapoja ilmaista näitä omille oppilailleen. Valmentaminen on sisäistynyt kehittämistyössä mukana olevien opiskelijoiden opettamiseen.

6 Tutkimustiedon perusteella laadittu valmentamisen työkalupakki

Tämän kehittämistyön tuotoksena on valmentamisen työkalupakki. Se perustuu tutkijan oman esiymmärryksen ja ammattitaidon sekä teoreettisen tiedon perusteella laadittuun ja rajattuun tietoon, jota on kehitetty pop/jazz-laulunopettajaopiskelijoiden Instrumenttipedagogiikkatoteutuksen kevätlukukauden opetusharjoittelussa. Valmentamisen työkalupakki on kolmiosainen opetusmateriaali, joka on suunniteltu keskustelun tueksi. Tavoitteena on saada opiskelijat itse pohtimaan ja oivaltamaan valmentamisen eri näkökulmia ja menetelmiä. Valmentamisen työkalupakin kaikki kolme opetusmateriaalia ovat tämän opinnäytetyön liitteinä (liite 1, liite 2 ja liite 3).

Tässä luvussa esitellään vastaukset tutkimuskysymyksiin. Nämä vastaukset muodostavat valmentamisen työkalun konkretian: mitä ja miten valmentamisesta opetetaan, että asiasta saadaan sekä riittävä osaaminen että osallisuus instrumenttipedagogiikkatoteutusten aikana. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset.

Millaisia ominaisuuksia valmentavalla opettajalla täytyy olla?

Valmentavan opettajan asennoituminen työhönsä ja valmennettaviin on kaikkein merkittävintä onnistuneen yhteistyön mahdollistamiseksi. Kuten luvussa 5.1 huomattiin, kehittämistyössä osallisenä ollut opiskelijaryhmä osasi nostaa valmentamisen mentaliteetista hyvän valmentajan ominaisuuksia kattavasti esille, joita esiteltiin luvussa 3.1. He myös osasivat toteuttaa tätä asennoitumista käytännössä. Tärkeimmiksi ominaisuuksiksi nousivat oppilaslähtöisyys, oppilaan potentiaaliin uskominen, kannustaminen, henkinen turvallisuus ja kiinnostuneisuus oppilaasta.

Miten valmentavaa mentaliteettiä voi opettaa?

Käytännössä tapahtunut kehittämistyö osoitti sen, että valmentavaa mentaliteettiä on mahdollista opettaa. Osallistamalla opiskelijaryhmää saatiin aikaan keskusteluja, jotka paljastivat opiskelijoiden omista lähtökohdistaan niitä opettajan piirteitä, joita he olisivat omissa opettajissaan kaivanneet, tai joista he ovat erityisen paljon pitäneet. Jo pelkästään tällainen keskustelu voi tuottaa todella hedelmällisiä tuloksia, kun opiskelijoiden ajatukset saadaan ohjattua siihen, että he voivat omina itsenään toteuttaa vastaavanlaista pedagogiikkaa. Tämän tutkimuksen perusteella ominaisuuksien sanoittaminen siis riittää. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, että ominaisuudet sanoitetaan opiskelijoiden toimesta, eikä valmiiksi annettuina; osallistaminen lisää osallisuutta ja omistautumista.

Kaikki valmentaminen perustuu valmentavalle mentaliteetille. Sen vuoksi tämä teema kannattaa ottaa puheeksi heti opintojakson alkuvaiheessa. Valmentava mentaliteetti vaikuttaa omien kokemusteni perusteella suuresti myös luottamuksen heräämiseen, joten se kannattaa integroida heti opintojaksototeutuksen alkuun. Kehittämistyön aikana huomattiin, että valmentaminen teemana oli helposti lähestyttävä ja siinä päästiin ketterästi käytännön toteutukseen. Asioista keskusteleminen ja ohjaustunneilla palautteen antaminen myös valmentavasta asennoitumisesta riitti pitämään näitä ominaisuuksia mielessä ja tuomaan niitä yhä vahvemmin käytäntöön opintojaksototeutuksen edetessä.

Mitkä ovat dialogisen vuorovaikutukset tärkeimmät kulmakivet?

Dialogisen vuorovaikutuksen tärkein kulmakivi on tämän tutkimuksen perusteella ehdottomasti kuuntelemisen taito. Ilman syvemmän tason kuuntelemista ei ole mahdollista esittää oikeita jatkokysymyksiä, kuten myös luvussa 3.2 todettiin. Aktiivinen kuuntelu ja lisäkysymysten esittäminen antoivat tutkimuksen aikana paljon tietoa oppilaiden käsityksestä omasta laulamisestaan, omista henkisistä esteistään tai peloistaan sekä heidän kokemuksistaan siitä, miten heidän lauluinstrumenttinsa toimii. Esittämällä oikeita kysymyksiä tietoa saatiin lisää, vaikka siinä vaiheessa vastauksia ei olisi ollutkaan. Aktivoivien kysymysten esittäminen on siis toinen tärkeä kulmakivi dialogisuuden mahdollistamiseksi.

Kysymysten esittämisen avulla päästiin seuraamaan dialogisia keskusteluja, mm. ääneen sanomista, ajatussolmujen avaamista, kokonaiskuvan piirtämistä ja tunnustuksen antamista. Tunnustuksen antaminen nousi ehdottomasti useimmiten käytetyksi dialogiseksi työkaluksi. Myös lauluteknisten asioiden oivalluksia päästiin seuraamaan ajatussolmuja avaamalla ja piirtämällä kokonaiskuvia yksittäisen haasteen ulkopuolelle.

Kuuntelemisen taidon sekä oppilasta aktivoivien kysymysten lisäksi opettajan tietoisuus omasta vaikutuksestaan oppilaaseen on yksi dialogisuuden kulmakivistä, joka tämän tutkimuksen perusteella halutaan nostaa esille. On kyse esimerkiksi opettajan nopeatempoisuudesta, tai vaikka asiakkeisyydestä suhteessa oppilaaseen, tietoisuus omista piirteistä auttaa mukautumaan oppilaaseen ja sitä kautta luomaan turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin, jotta dialogisuutta voi syntyä.

Miten dialogista vuorovaikutusta voi opettaa?

Dialogista vuorovaikutusta voi opettaa useammallakin lähestymistavalla. Opettaja voi opettaa omalla esimerkillään, eli itse kyselee aktivoivia kysymyksiä ja jatkaa kysymysten esittämistä, kunnes on saavuttanut haluamansa tiedon. Opettaja voi myös esitellä erilaisia kysymystyyppisiä ja kysymisen eri asteita ja sitä kautta oivalluttaa opiskelijoita kysymysten esittämisen merkityksestä. Lisäksi kysymysten esittämisen ympärille voi laatia esimerkiksi paritehtävän, jossa toimeksiantona on pyrkiä pitämään keskustelua mahdollisimman pitkään yllä, vaikka vastaajan tehtävänä on olla

lyhytsanainen ja kysyjän tehtävänä on keksiä koko ajan tarkentavia kysymyksiä. Hauskuuden lisäksi tällainen tehtävä voi murtaa pelkoja siitä, että jatkokysymysten esittäminen olisi vaikeaa tai epä-mukavaa.

Omien kokemusteni ja tutkimuksen aikana tekemiäni havaintojen perusteella väitän, että kuuntelemisen taito jalostuu kokemuksen myötä. Sen vuoksi suosittelen ensin kiinnittämään huomiota kysymysten esittämiseen ja vasta sitten kuuntelemisen taitojen syventämiseen. Kun molemmat taidot ovat kehittyneet, keskusteluista tulee todella luontevia ja kysymysten esittäminen ei enää tunnu vieraalta tai utevalta.

Opettajan omien ominaisuuksien vaikutusten oivaltamista voi opettaa myös sanallistamalla asioita ja esittelemällä ilmiötä paritehtävän avulla. Toisella osapuolella on toimeksiantona puhua hitaasti ja pitää pitkiä miettimistaukoja ennen vastaamista ja toisella osapuolella on tarve puhua nopeasti ja paljon, ilman taukoja. Konkretisoimalla esimerkiksi tätä puheen tempon vaikutusta opiskelijat tunnistavat vastaavaa ilmiötä omissa opetustilanteissaan, jonka jälkeen he voivat siihen vaikuttaa. Osallistaminen on tärkeässä roolissa myös dialogisen vuorovaikutuksen opettamisessa, etenkin kun käytössä on rajalliset resurssit.

Millä tavalla valmentamisen työkaluja voi käyttää instrumenttiopetuksessa?

Tässä tutkimuksessa kokeiltuja valmentamisen työkaluja, joita esitellään luvussa 3.3, voi käyttää instrumenttiopetuksessa todella luontevasti. Käyttökelpoisuus on varmasti instrumenttikohtaista ja myös siten oppilaskohtaista, että oppilaan ikä, heittäytymistaidot ja ujous voivat vaikuttaa siihen, miten mikäkin työkalu toimii. Silti väitän, että esimerkiksi positiivinen itsepuhe omiin kykyihin uskomiseksi ja oman kehittymisen sanallistamiseksi on tärkeää kaikille instrumenttioppilaille. Myös kirjoittaminen, tarinankerronta, äänittäminen ja videointi sopivat kaikille taustoista ja instrumentista riippumatta. Eroja voi ilmetä esim. visualisaation, roolipelin ja taiteellisten aktiviteettien käytöissä. Rohkaisen kuitenkin kaikkia kokeilemaan ennakkoluulottomasti, miten esim. visualisaatio voi auttaa mm. esiintymisjännitykseen, teknisen haasteen selättämiseen ja kiireisen päivän jälkeen instrumenttitunnille saapuessa kappaleen tunnelman löytämiseen.

Miten valmentamisen työkalujen käyttöönottoa voi edesauttaa?

Uskon, että moni instrumenttiopettaja käyttää joko tiedostaen tai tiedostamattaan monia valmentamisen menetelmiä. Niiden käyttöönottoa voi kuitenkin edesauttaa esittelemällä eri työkaluja ja mahdollisia käyttökohteita ja osallistamalla opiskelijoita kertomaan, miten he käyttäisivät kyseistä työkalua. Jälleen kerran osallistaminen on merkittävässä roolissa osallisuuden syntymiseen.

Instrumenttipedagogiikkatoteutuksilla paras tapa viedä valmentamisen työkaluja käytäntöön, on niistä keskustelemisen jälkeen pyytää niitä käyttöön ohjaustunneille. Opettaja voi omien havaintojensa perusteella suositella oppilaalle jotain tiettyä valmentamisen työkalua käytettäväksi joko yksityistunnilla tai seuraavalla ohjaustunnilla.

7 Pohdinta

Oma taustani valmentavana esimiehenä ja valmentavana pedagogina oli kehittämistyön onnistumisen kannalta ratkaisevassa asemassa. Valmentamisen työkalupakin kehittäminen oli hyvin antoisaa ja palkitsevaa heti kehittämistyön alusta alkaen. Opiskelijaryhmä oppi valmentavaa mentaliteettiä, vuorovaikutustaitoja ja valmentamisen keinoja viikoittaisten havainnointien perusteella. Lopputuloksena saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin ja valmentamisen työkalupakki sai yleistyksen muotonsa, jotta kaikki Jyväskylän ammattikorkeakoulun Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson opettajat voivat ottaa valmentamisen keinot omiin toteutuksiinsa yhdeksi sisällöksi.

Valmentaminen on teemana erittäin laaja. Tässä kehittämistyössä valittiin rajaukset, jotka auttavat opiskelijoita alkuun valmentavan opettajuuden tiellä. Valmentava mentaliteetti määrittelee kaikkea tekemistä, jossa ydinajatuksena on ”Minä haluan auttaa sinua ja minä uskon sinuun!”. Uskon aidosti, että pelkästään tämä ajatusmalli kaiken ohjaamisen taustalla tuo ohjaukseen yksilöllisiä tarpeita korostavaa pedagogiikkaa ja se luo kannustavaa ja innostavaa ilmapiiriä. Kun me pedagogiikan opettajat ajattelemme itse samoin, sanallistamme tätä eteenpäin jokaisen seminaarin ja ohjaustunnin yhteydessä ja pyydämme opiskelijoita kiinnittämään näihin asioihin huomiota myös vertaispalautteissa, me luomme valmentamisen kulttuuria, joka muuttuu automaattiseksi ja luonnolliseksi toiminnaksi.

Käytännön osalta valmentamisen työkalupakki onnistui tavoitteissaan ja toteutuksessaan. Seuraavaksi tarkastellaan kehittämistyön tutkimuksellista puolta ja kuinka siinä onnistuttiin. Tutkimuksellinen kehittämistyö nimittäin vaatii enemmän analysointia ja tarkastelua, kuin arkinen oman työnsä kehittäminen.

7.1 Kehittämistyön tulokset suhteessa teoreettiseen viitekehukseen

Kehittämistyön aikana vahvistui käsitys siitä, että valittu teoreettinen viitekehys oli mitoitettu tähän tarkoitukseen hyvin. Näillä sisällöillä saatiin hyvä pohjaosaaminen ja esiymmärrys valmentavasta opettajuudesta, jota opiskelijat pääsevät jalostamaan varsinaisen opetustyön puitteissa tulevaisuudessa. Nämä selkeät raamit käsiteltävistä sisällöistä ja niiden lisäksi huolellisesti suunnitellut seminaarit osallistavilla menetelmillä olivat hyvä tapa kehittämistyön käytännön toteutukseen.

Teoreettinen viitekehys esitteli dialogisesta vuorovaikutuksesta syvemmän tason, mihin käytännössä päästiin. Esimerkiksi luvussa 3.2 Valmentajan dialogiset menetelmät esitellään syvällisempää valmentamiskeskustelua kuuntelemisen tasojen suhteen, mihin käytännössä päästiin. Tälle tasolle valmentamisessa päästään vasta kokemuksen karttuessa. Tästä huolimatta kehittämistyön aikana nähtiin monipuolisia dialogisia vuorovaikutustilanteita, joiden ansiosta oppilaat kokivat isoja oivalluksia laulamisesta, omasta laulutekniikasta ja yleisesti oppimisesta.

Luvussa 3.3. Valmentamisen työkaluja esiteltyjä valmentamisen menetelmiä käytettiin kehittämistyön aikana viikoittain sekä yksilöopetuksessa että ohjaustunneilla. Tähän kehittämistyöhön valitut työkalut toimivat käytännössä hyvin myös aloittelevien oppilaiden ohjauksessa. Käytännössä jotkut työkalut toimivat paremmin lauluteknisten ja kappaleeseen liittyvissä oppimistilanteissa ja toiset työkalut olivat parempia oppilaan itseluottamuksen ja omaan osaamiseensa uskomisen kannalta. Mielestäni tämä huomio kiteytti valmentavan opettajuuden hyödyt: valmentaminen on kokonaisvaltaista oppilaan tukemista, auttamista ja rinnalla kulkemista.

7.2 Uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuus on tieteellisen tiedon tärkein ominaisuus. Luotettavuuden suhteen täytyy arvioida, niin tutkimusmenetelmiä, tutkimusprosessia ja tutkimustuloksia. Laadullisissa tutkimuksissa luo-

tettavuutta mitataan vakuuttavuudella ja kehittämistoiminnassa luotettavuutta mitataan käyttökelpoisuudella. Määrällisestä tutkimuksesta tutut käsitteet reliabiliteetti ja validiteetti soveltuvat myös kehittämistoiminnan luotettavuuden arviointiin. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.)

Kehittämistoiminnassa validiteetti eli pätevyys tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa mitataan sitä mitä on ollut tarkoituskin mitata. Se pitää sisällään sen, että käytetyt käsitteet ja tehdyt valinnat ovat perusteltuja ja johdonmukaisia. Lisäksi validiteetti kehittämistoiminnassa tarkoittaa sitä, että tehdyt tulkinnat vastaavat aineistosta saatua tietoa. (Toikko & Rantanen 2009, 122.) Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkimusasetelmat ja mittarit ovat olleet toimivia. Keskeistä reliabiliteetissa on, että tulokset ovat toistettavia. Kehittämistoiminnan suhteen sosiaalisten prosessien toistettavuus on haastavaa. (Toikko & Rantanen 2009, 122–123.)

Tässä kehittämistyössä validiteetti toteutuu, sillä tulkinnat vastaavat sekä tutkijan kokemuksista, kirjallisuudesta ja havainnointiaineistosta saatuja tietoja. Myös reliabiliteetti toteutuu, sillä tutkimusasetelma oli toimiva koko kehittämistyön ajan. Tulosten toistettavuus tuo haasteen sen vuoksi, että jokaisella Instrumenttipedagogiikka 1 -toteutuksella on eri opettajat ja luonnollisesti eri ryhmät. Tämän takia tulokset voisivat olla erilaisia eri ryhmässä toteutettuna.

Vakuuttavuus on olennainen kriteeri luotettavuudelle. Se edellyttää, että tutkimuksen valinnat ja tulkinnat ovat näkyviä ja avoimia tiedeyhteisön arvioinnille. Vakuuttavuus perustuu uskottavuudelle ja johdonmukaisuudelle. Vakuuttavuus kattaa aineiston keruun ja analysoinnin huolellisen kuvaamisen sekä kehittämistyöhön liittyvät epävarmuustekijät. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Tässä kehittämistyössä aineisto kerättiin ja analysoitiin vastuullisesti. Tutkijan oma ammattitaito valmentamisesta näkyy kehittämistyön rajauksissa ja kehittämistyössä mukana olleiden opiskelijoiden ohjaamisessa mutta tutkijan omat mielipiteet eivät ole vaikuttaneet havainnointiaineistoon.

Kehittämistyön luotettavuuteen vaikuttaa myös toimijoiden sitoutuminen, sillä se vaikuttaa aineistojen, menetelmän ja tuotoksen luotettavuuteen (Toikko & Rantanen 124). Tässä kehittämistyössä suuressa roolissa olivat pop/jazz-laulunopettajaopiskelijat, jotka olivat mukana Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson toteutuksella pop/jazz-laulajille. Koska kehittämistoiminta oli osa opintojakson toteutusta ja siihen sisältyi tehtäviä, arviointia ja palautekeskusteluja, toimijoiden sitoutuminen koko kehitystyön ajan oli luotettavalla tasolla.

Kehittämistyön luotettavuuden mittarina käyttökelpoisuus ja siirrettävyys ovat tärkeässä asemassa. Tiedon käyttökelpoisuus voidaan huomioida prosessin aikana arvioimalla, kuinka hyvin tutkimuksellinen ohjaus on onnistunut. Toisaalta tiedon käyttökelpoisuutta voidaan huomioida tulosten hyödynnettävyyttä arvioimalla. (Toikko & Rantanen 2009, 125.) Tässä kehittämistyössä prosessin luotettavuutta on arvioitu jokaisen syklin aikana ja lisäksi tulosten hyödynnettävyyteen panostamalla. Tuotoksen siirrettävyys kaikille instrumenteille soveltuvaksi Valmentamisen työkalupakiksi on ratkaisevaa tämän kehittämistyön luotettavuuden arvioinnissa.

Luotettavuuteen liittyy yksi haaste: tulosten siirrettävyys. Tulosten siirrettävyyden haaste on siinä, voiko opettaja ilman aiempaa valmentamisen kokemusta valmentaa omia opiskelijoitaan riittävän syvällisellä tasolla. Tämä on takuulla tämän tutkimuksellisen kehittämistyön yksi suurimmista haasteista. Toivon kuitenkin, että opettajakollegani ottaisivat haasteen vastaan ja pohtisivat valmentamisen mentaliteettia, vuorovaikutuskeinoja ja erilaisia konkreettisia menetelmiä omankin työnsä kehittämisen kannalta. Tämä takuulla auttaisi asioiden viemistä eteenpäin omille opiskelijoille.

Eettisyyttä käsiteltiin jo luvussa 4.5 Aineiston eettiset lähtökohdat. Tässä vaiheessa kehittämistyötä halutaan vielä tarkastella koko tutkimuksen elinkaaren aikaista eettisyyttä. Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen kulkee koko tutkimuksen ajan tutkijan tekemisissä mukana. Tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmät on valittu eettisyys huomioiden. Tutkijan toiminta, lähteet ja havainnot perustuvat rehellisyyteen ja avoimuuteen. (Vilka 2021b, 41–42.) Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä tehdessä eettisiä ohjenuoria noudatettiin tarkasti.

7.3 Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset

Valmentamisen työkalupakin kehittäminen omassa työympäristössäni tulee jatkumaan päivittäisessä työskentelyssä pedagogiikkaopetusten parissa. Tämä kehittäminen tapahtuu arjessa ilman uutta tutkimuksellista näkökulmaa. Tällaisenaan työkalupakki on saatavilla myös kaikille työyhteisöni jäsenille, jotta he pääsevät halutessaan kehittämään omia opintojaksototeutuksiaan myös valmentamisen näkökulmasta.

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö tapahtui ohjatessa aikuisoppilaita. Olisi todella mielenkiintoista tutkia valmentamisen keinoja lapsioppilaiden kanssa: vaikka valmentamisen mentaliteetti

pysyy samana, tarvitaanko lasten kanssa työskennellessä erilaisia vuorovaikutustapoja ja erilaisia valmentamisen menetelmiä.

Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia valmentamisen vaikutuksia esimerkiksi tekemällä haastattelu- tai kyselytutkimusta valmentamisen kohteena olleille oppilaille. Tutkimuksessa voisi perehtyä siihen, havaitsivatko he valmentamisen mentaliteettia opettajassaan, millaiseksi he kokivat vuorovaikutustilanteet ja esimerkiksi kysymysten esittämisen eri tasot. Valmentamisen työkalujen käyttöä ja niiden hyötyä voisi myös selvittää saman tutkimuksen puitteissa. Erityisesti kiinnostaisi tietää niiden oppilaiden kokemuksia, jotka ovat olleet jo aiempina vuosina Harjoitusmusiikkiopiston oppilaina: huomasivatko he eroa oivalluksissaan, oppimisessaan ja opettajan vuorovaikutustaidoissa. Tällaisessa jatkotutkimuksessa pitäisi huomioida muuttujat, eli tässä tapauksessa opettajaopiskelijan vaihtuminen eri lukuvuosina.

Valmentamisen työkalupakki tullaan julkaisemaan yksikkömme Teamsiin. Opetusmateriaali ja ohjeistus materiaalin käyttöön tulevat olemaan koko työyhteisön saatavilla syyslukukaudesta 2024 alkaen. Näin ollen tuotos on hyödynnettävissä myös tulevilla Instrumenttipedagogiikka 1 -opintojakson toteutuksilla. Kirjallisen opetusmateriaalin lisäksi opettajille laaditaan kehittämistyön jälkeinen ohjevideo, jolla kerrotaan mitä valmentava opettajuus tarkoittaa, mitä lähteitä opiskelijoille voi antaa luettavaksi ja kuinka laadittua materiaalia voi omassa instrumenttipedagogiikkatoteutuksessa hyödyntää. Tämä vaihe toteutetaan syyslukukauden 2024 alussa.

7.4 Kehittämistyön merkitys

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyö onnistui selkeyttämään valmentamisen merkitystä ja hyötyjä kehittämistyössä mukana olleille opiskelijoille. He oppivat sanallistamaan valmentajan ominaisuuksia, oleellisia vuorovaikutustaitoja ja valmentamisen menetelmiä. He oppivat myös viemään näitä asioita käytäntöön. Tämä osoittaa, että kehittämistyöhön valittu teoriatausta ja rajaukset oli mitoitettu hyvin kehitettävän opintojakson puitteisiin ja se sai kaivatun osion opettajan vuorovaikutustaidoista.

Tämän kehittämistyön merkityksestä kertoo parhaiten kehittämistyössä mukana olleiden pop/jazz-laulunopiskelijoiden palaute siitä, että valmentavasta opettajuudesta voisi tehdä kaikille opiskeli-

joille suunnatun opintojakson. Opiskelijat kokivat oppineensa opettamisesta eniten tällä opintojakso-
sototeutuksella, kuin muilla pedagogiikkaa käsittelevillä opintojaksoilla. Pelkästään tämä palaute
kertoo minulle sekä tutkijana että valmentavana opettajana, että kehittämistyön taustalla ollut
tarve vuorovaikutustaitojen opettamisesta sai valmentamisen työkalupakista ratkaisun.

Pedagogisessa mielessä kiinnostavaa oli kehittämistyössä mukana olleiden oppilaiden oppimisko-
kemukset ja -tulokset. Lukuvuoden päätteeksi viimeisten ohjaustuntien yhteydessä juttelin oppilai-
den kanssa kuluneesta vuodesta ja heidän kokemuksistaan oman pedagogiopiskelijan opetuksesta.
Oppilaat olivat erittäin tyytyväisiä sekä luotuun turvalliseen ja kannustavaan ilmapiiriin sekä käy-
tettyihin menetelmiin. Kuluneena keväänä myös melkein jokainen oppilas halusi tehdä perustaso 1
-näytön, joka kertoo minulle siitä, että oppilaat ovat kokeneet oppineensa sekä laulutekniikasta
että tyylilajeista, koska he haluavat päästä näyttämään osaamisensa.

Valmentaminen toi Instrumenttipedagogiikka-opintojaksolle kaivattuja sisältöjä mutta vaatiiko
instrumenttiopetus valmentamisen keinoja? Ei välttämättä. Se on kuitenkin yksi ajattelu- ja toimin-
tatapa, joka sisältää yksilöllisyyttä korostavaa, kannustavaa ja reflektiotaitoja kehittävää osaa-
mista. Esimerkiksi positiivinen pedagogiikka voi myös tarjota hyviä näkökulmia instrumenttipeda-
gogiikan vuorovaikutustaitojen kehittämiseen.

Toivon, että kaikki omat opettajuutensa kehittämistä kiinnostuneet pedagogit löytäisivät tämän
opinnäytetyön avulla uusia näkökulmia omaan opettajuuteensa. Jopa pienellä ajattelutavan muu-
toksella voi saada aikaan suuria ja hienoja oivalluksia omaan työhönsä ja auttaa oppilaita kohti oi-
valluksia, itse-reflektiotaitojen kehittymistä ja oppimisen esteiden ylittämistä. Vaikka tällä kehittä-
mistyöllä ei suoraan ole mullistavia yhteiskunnallisia merkityksiä, oppilaiden kokemukset
yksilöllisestä, kannustavasta ja läsnä olevasta opetustilanteesta instrumenttipedagogiikkaopiskeli-
joiden toimesta opetusharjoittelun ensi metreiltä luo minulle suuren merkityksen meiltä valmistu-
vien tulevaisuuden pedagogien vuorovaikutusosaamisen karttumisesta.

Lähteet

Aaltonen, T., Pajunen, H. & Tuominen, K. 2005. Syty ja sytytä. Valmentavan johtamisen filosofia. Helsinki: Talentum Media Oy.

Aguilar, E. 2013. The Art of Coaching. Effective Strategies for School Transformation. San Francisco, The United States of America: Jossey-Bass. Viitattu 2.1.2024. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Ebook Central.

Carlsson, M. & Forssell, C. 2017. Esimies ja coaching. Oivaltava coaching johtamisen työkaluna. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Cox, E. 2015. Coaching and Adult Learning: Theory and Practice. Julkaisussa Transforming Adults Through Coaching. Toim. J. P. Pappas & J. Jerman. San Francisco, California, USA: Jossey-Bass, 27–38.

Hargrove, R. 2008. Masterful Coaching. 3rd edition. San Francisco, California: Jossey-Bass.

Hasu, J. 2023. Kaikilla äänillä - opetussuunnitelma oppilaan osallisuuden mahdollistajana. Kouvola: Reuna Publishing House Oy.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2000. Dialogi – Avain innovatiivisuuteen. Helsinki: WSOY.

Heinonen, R. & Nurmiluoto, T. 2017. Menestyvän projektin vuorovaikutus. Kysy, kuuntele ja coachaa. Porvoo: Top Coaching Finland Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, R. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. p. Porvoo: Bookwell Oy.

Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Julkaisusarjassa Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Toim. E. Ijäs. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Julkaisusarjassa Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Toim. R. Heikkinen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Julkaisusarjassa Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kivioja, H. 2021. Vocal coachista todellinen valmentaja: Pop/jazz-laulunopettaja toisen asteen oppilaitoksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kothari, C. R. 2004. Research Methodology. Methods & Techniques. New Delhi, India: New Age International (O) Ltd., Publishers. Viitattu 28.10.2023. <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/123456789/9330/Research%20Methodology.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lindblom-Ylänne, S. & Nelvi, A. 2002. Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Helsinki: WSOY.

McLeod, A. & Thomas, W. 2010. Performance Coaching Toolkit. New York, The United States of America: McGraw-Hill Education. Viitattu 2.1.2024. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Ebook Central.

Opetushallitus 2024. Viitattu 3.6.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186919_taideen_perusopetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Passmore, J. & Tee, D. 2021. Insights from Coaching Psychology Theory. Julkaisussa Coaching Researched: A Coaching Psychology Reader for Practitioners and Researchers. Toim. J. Passmore & D. Tee. Hoboken, New Jersey, USA: John Wiley & Sons Ltd, 43–45.

Patrikainen, R. & Myller, L. 1997. Opettajan pedagogisen ajattelun peruspilareita. Julkaisussa Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Toim. M.-L. Julkunen. Helsinki: WSOY, 182–201.

Perttula, J. 1999. Mitä opettajuus on? Julkaisussa Opettajuuden psykologia. Toim. P. Räsänen, J. Arikoski, P. Mäntynen & J. Perttula. 2. p. Jyväskylä: Julkishallinnon koulutuskeskus Oy, 12–61.

Poskela, J., Kutinlahti, P., Hanhike, T., Martikainen, M. & Urjankangas, H.-M. 2015. Kokeileva kehittäminen. Työ- ja elinkeinoelämän julkaisuja. TEM raportteja 67/2015. Viitattu 28.10.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74944/TEMrap_67_2015_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ristikangas, M-R. & Grünbaum, L. 2016. Valmentava esimies. Onnistumista palvelevat positiot. 2. p. Helsinki: Talentum Pro.

Roiha, A. & Polso, J. 2023. Onnistu eriyttämisessä. Toimivan opetuksen opas. 2. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Viitattu 6.1.2024. <https://janet.finna.fi>, Ellibs Library.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Viitattu 13.4.2024. <https://janet.finna.fi>, Ellibs Library.

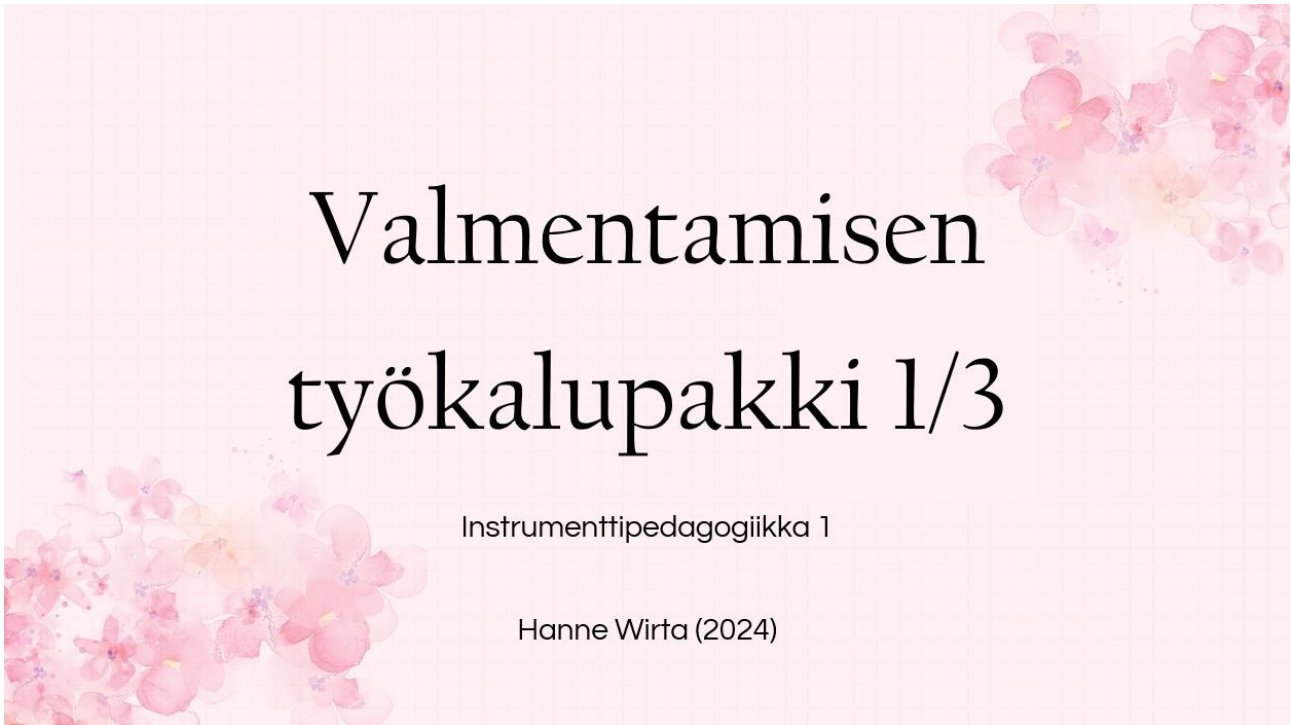
Vilka, H. 2021a. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2021b. Tutki ja kehitä. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Liitteet

Liite 1. Valmentamisen työkalupakki: Valmentava mentaliteetti, opetusmateriaali

Liite 2. Valmentamisen työkalupakki: Vuorovaikutustaidot, opetusmateriaali

Liite 3. Valmentamisen työkalupakki: Valmentamisen työkaluja, opetusmateriaali